

A RIGÓMEZEI HADJÁRAT.

Az 1894-ik évi hadtörténelmi pályázaton *pályadíjjal kitüntetett* munka.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

I.

A VÁRNAI CSATA UTÁN.

A várnai csatát annak idején nemcsak hazánkban, hanem külföldön is roppant jelentőségű eseménynek tekintették. Murad a győzelmet egész birodalmában kihirdette és azt, mint az egyetemes kereszténység fölött szerzett diadalt fényesen megünnepelte. Nyugat-Európa közvéleménye Isten csapásának nevezte a vereséget az esküszegésért s annak tartotta azt maga Hunyady János is.¹⁾ A pápát, IV. Jenőt, lesújtotta a katasztrófa híre. A curiánál ez idő óta az a meggyőződés kapott lábra, hogy Magyarország ereje a török hatalom föltartóztatására elégtelen s e szomorú helyzetet kétségbeejtővé tette az a gondolat, hogy a nyugati hatalmakat a szent háborúra egyesíteni a fennálló viszonyoknál fogva a pápai befolyás sem képes.

A veszteség súlyát a magyarokra nézve kétszeresen növelte az, hogy a csatában a lovagias, vallásos és rövid uralkodása mellett is nagy népszerűségnek örvendő ifjú király, I. Ulászló is elesett s ezzel a kötelek, mely Lengyelországot hazánkhoz csatolta, hirtelen megszakadt és a király nélkül maradt birodalom egy nagy

¹⁾ Schwandtner *Scriptores rerum hung. veteres* II. *Epistolae Johannis de Zredna* 17. l. Hunyady levele IV. Jenő pápához.

vereség után az új erőre kapott törökkel szemben teljesen magára volt hagyatva.

Ha valamikor, úgy most lett volna égető szükség arra, hogy egy erélyes s tehetséges férfi üljön Magyarország trónján. Ilyen lett volna Hunyady János, kiben a köznemesség, mint az a bihar-megyei gyűlésnek a pápához küldött leveléből kitűnik, Isten után az ország őrangyalát látta,¹⁾ s a kinek csak akarnia kellett volna és könnyen elnyerheti vala a koronát. Ámde az önzetlen jellemű s szerény férfiú nem kívánczozott a királyi polczra, a mint nem kívánczozott a később elnyert kormányzói méltóságra sem.

Azonban az ország ekkori belső s külső viszonyainál fogva nem is lett volna czélszerű, hogy új király választassék, mivel ez esetben azonnal föllobogott volna a polgárháború lángja. Albert fiának, a kiskorú V. Lászlónak ugyanis, még mindig hatalmas párthívei voltak a főurak közt. Ilyenekül említhetők a többek között Széchy Dénes esztergomi érsek, Garay László macsói bán, Rozgonyi György országbíró és a rettegett Giskra, az ország északi és nyugati vidékén fekvő számos várossal; ezeken kívül az ő érdekeit védtek Brankovics szerb despota, a Czilleiek és III. Frigyes német császár, a gyermek gyámja is.

Jól tudta ezt Hunyady János; ugyanazért az új király választásának senki sem volt nagyobb ellenzője, mint épen ő, a ki a török háború szempontjából a polgárháború kikerülését s az ország összes erejének egyesítését tekinté első föltételül.

E fölfogást tette magáévá az 1445 ápril végén tartott pesti országgyűlés is, melyen az urak és nemesek egyhangúlag elhatározták, hogy Ulászló sorsának megtudása végett Lengyelországba követséget küldenek és ha a haláláról szóló hír valónak bizonyúl, V. Lászlót választják egyedüli királyuknak, de csak azon esetben, ha Fridrik német császár őt a koronával együtt kiadja; ha azonban a császár a kiadást megtagadná, a rendek tetszésök szerint mást fognak a trónra emelni.

A követek nemsokára Ulászló halálának bizonyos hírével

¹⁾ Schwandtner: Scriptores II. 26.

²⁾ Knauz Nándor: Az országos tanács és országgyűlések története. 1444—1452. Pest. 1859. 23. l.

tértek vissza s most a rendek fölkérték Fridriket, hogy V. Lászlót és a koronát adja ki; azonban a ravasz és nagyravágyó ember a gyermek nevében maga szerette volna kezébe ragadni a Magyarország fölötti uralkodást¹⁾ s hogy célját elérje, oly akadályokat gördített László kiadása elé, melyeket a kiküldött biztosok az ország sérelme nélkül nem fogadhattak el.

A császár eme rosszakaratú magatartása az ország helyzetét még súlyosabbá tette. Minden felé mutatkoztak a fejtelenség szomorú következményei. Az éjszaknyugoti vidékeket a cseh Giskra rabló zsoldosai dúlták. A Vág völgyét és a Duna mentét egész Esztergomig Szentmiklósi Pongrácz, e teheteges, de ravasz és jellemtelen oligarcha, a Dráván túli részeket a cselszövő Czilleiek pusztították. A hatalmaskodások, erőszakoskodások úgyszólván minden megyében napi renden voltak.²⁾ Az 1445-iki országgyűlés szigorú végzéseket hozott a rabló várak lerontására, a fegyveres szövetkezők gátolására s az ököljog megszüntetésére, az engedetleneket hűtlenségi pörrel, fej- és jószágvesztéssel fenyegetvén.³⁾ Azonban a belső nyugalmat ez nem állította helyre. Még olyan emberek is úzték a rablást, mint Székely János, Hunyady unoka-öccse, a kit Zágráb és Varasdmegye nemesei az országos tanács előtt arról vádoltak, hogy Lodomerezi Miklós zágrábmegyei három faluját erőhatalommal foglalta el.⁴⁾

«Az igazság — írja egy 1445 ápril 24-ikén kelt levelében az ékes tollú Vitéz János — elnémult; az önkény hatalma minden jogot összezavart; a törvények és kötések ereje sirba omlott. A magán gyűlölségnek, rablásoknak, fegyveres villongásnak tág kapu nyílt; a jog mértéke az erőhatalom lett s a kedélyeket vészhozó nagyravágyás szállotta meg. Vakon rohannak a közveszélybe; nincs a bűnnek büntetője, de annál több az elkövetője. Összezúzva van a hit, eltűnt a nyugalom, megtágultak a vérség kötelékei.»⁵⁾

¹⁾ Fraknói Vilmos: Vitéz János élete. Budapest, 1879. 38.

²⁾ Lásd az 1445-iki országgyűlés végzésének bevezető részét Kovachich Supplementum ad vestigia Comitiorum. II. 9.

³⁾ Kovachich Vestigia Comitiorum 16—29. Az 1445-iki törvények 2. 4. 5. és 11. articulusai.

⁴⁾ Knauz: Az országos tanács. 57.

⁵⁾ Schwandtner Scriptorum II. 10.

Az ország fő nélkül nem maradhatott s a rendek most már, minthogy Fridrik a gyermek Lászlónak és a koronának kiadását ismételten megtagadta, a föntebbi országgyűlés határozata értelmében egész jogosan jártak volna el, ha új királyt választanak. A büszke Ujlaky, ki azon alkalommal, midőn mint a magyar követség egyik tagja László kiadása végett Bécsbe ment, a város kapujáig eléjük siető Fridriket csak lóhátról üdvözölte, mindent elkövetett, hogy a kedélyeket a gyermek királytól elidegenítse; hasonlóan gondolkozott Héderváry Lőrincz nádor is, a ki, ha Aeneas Sylviusnak hitelt adhatunk, a burgundi herczeg egyik fiát hozta volna javaslatba;¹⁾ azonban Hunyady János most is úgy vélekedett, hogy új király választása megzavarná a birodalom egységét, a mi a török háború szempontjából igen veszedelmes lenne; ragaszkodjanak tehát a rendek az 1445-i országgyűlés álláspontjához és a gyermek királyt, ha másképp nem lehet, erőhatalommal is vegyék el Fridriktől, hogy a hazai földön magyar nyelven és magyar szokások szerint neveltessék.²⁾ E nézetet az 1446-iki országgyűlés is elfogadta, azon végzéssel, hogy még e gyűlés tartama alatt kormányzó választassék, a ki az országot V. Lászlónak, mint választott királynak nevében, az ő nagykorúságaig igazgassa. Hogy a kormányzó választása szabadon és minden erőltetés nélkül történjék, a zászlós urak eddig viselt hivatalaikról mindnyájan lemondottak,³⁾ és azután az országgyűlés, melyen a főurak, főpapok, a köznemesség és a városok követői szokatlan nagy számmal voltak jelen, 1446 június 5-ikén, pünkösd első napján Hunyady János erdélyi vajdát nagy lelkesedéssel, egyhangúlag kormányzóvá kiáltotta.⁴⁾ A szerény férfiú eleinte nem akarta elfogadni a nagy felelősséggel járó méltóságot, de midőn figyelmeztették, hogy az országgyűlés végzésének mindenki engedelmeskedni tartozik, végre is meghajolt a közakarattal, és a hatáskörét szabályozó utasítások megtartására ez esküt magyar

¹⁾ Gr. Teleky József: Hunyadiak kora. Pest, 1852. I. 497.

²⁾ Thuróczy: Cronica Hungarorum. Caput XLV. Schwandtner Scriptores. I. 259.

³⁾ Corpus juris. Decretum anni 1446. Art. 3.

⁴⁾ Knauz: Az országos tanács. 42.

nyelven — a mi ily hivatalos politikai aktusnál már régóta nem fordúlt elő — ünnepélyesen letette.¹⁾ Az 1446-iki törvények ez év június 13-án már az ő aláírása által nyertek szentesítést.²⁾

II.

A NIKÁPOLYI HADI TERV. ÚJABB AKADÁLYOK.

Mig Hunyady a polgárháború elhárítására s az országnak V. László alatti egyesítésére oly tevékenyen közreműködött, azalatt a török hatalom részéről fenyegető veszélyt is komoly figyelemre méltatta.

A magyarok közt a várnai csata után általános volt a vélemény, hogy Murad a diadaltól fölbátorodva, a következő évben nagy sereggel fog az országra torni. Mindenki elcsüggedve és megdermedve pillantott a jövő elé, csak Hunyady nem veszté el lelki nyugalmát és bátorságát. Alig pihente ki a fáradalmakat, azonnal új hadjáratra gondolt s ennek valószínűsítése végett már *kormányzóvá választása előtt* nagy buzgalmat fejtett ki. A nemzet ő benne veté minden reményét, s az országos tanács 1445 február havában ő reá bízta az ország legfontosabb részeinek védelmet, az által, hogy Erdély és az egész Tiszán túli vidék főkapitányává nevezte ki. Hunyady a teendőkből magának hű bajtársat óhajtván szerezni, először is a várnai csatában elesett Dominis halálával megüresedett váradi püspökség betöltésére fordítá figyelmét. E főpapi méltóság a délvidék védelme szempontjából e válságos időben kétszeres fontossággal bírt, s Hunyady arra hű barátját, Vitéz Jánost jelölte ki, mi okból 1445 elején mind a pápához, mind a bíbornoki collegium befolyásos tagjaihoz számos levelet írt, határozottan kifejezván, hogy csak akkor fordulhat nyugodtan a török ellen, ha a váradi püspöki széket oly férfiú foglalja el, a ki, mint Vitéz, teljesen bírja bizalmát. Vitéz a mondott év elejét át

¹⁾ Ezen eskü magyar szövegét lásd Kovachich: Supplementum ad vestigia comitiorum. II. 44. l.

²⁾ Knauz: Az országos tanács. 43. l.

is vette a püspökség világi ügyeinek vezetését s Hunyady fáradozásai következtében a pápai kinevezést nem sokára megkapta.

Hunyady az említett levelekben egész komolyan foglalkozik a török ellen indítandó támadó hadjárat tervével, a melyet még az 1445-iki év őszén, bár nem nagy eredménnyel, meg is valósított. Ugyanis Waleran de *Wavrin*, a várnai csata előtt a Bosporushoz küldött burgundi hajóhad hapitánya, Licostomából, a Fekete-tenger partjáról, követséget küldött a magyar kormányhoz s egyszersmind levelet irt Hunyadynak, azzal a tudósítással, hogy ő ajánlkozik hat-nyolcz hadi gályával a Dunán fölevezni és egy magyar sereggel kombinálva még ez évben háborút viselni a török ellen. A követség tagjai: Pietro Vasque de Saavedra spanyol lovag, Robert Lobain, Wavrin titkára és Jacques Faucourt számos magyar vitézzel, kik a várnai csata után a rabságból kiszabadultak, május elején érkeztek Budára, hol az országgyűlés épen együtt volt.¹⁾ Hunyady és a magyar urak beható tanácskozás után elfogadták az ajánlatot és a követséggel egyezséget kötöttek, melynek pontjai szerint Wavrin augusztus közepén Nikápolynál nyolcz hadi gályával meg fog jelenni és ott egyesülni fog a magyar sereggel, melynek létszámát 8—10,000 főben állapították meg. Ezen felül a magyar főuraknak még két kérelmök volt a követekhez. Az egyik: hogy visszamenet keressék föl Drakula havasalföldi vajdát és bírják rá, hogy ő is csatlakozzék csapataival a keresztény hadsereghez, mint ezt a múlt évben is tette. A másik: hogy Vasque lovag Konstantinápolyba visszatérve, eszközölje ki a görög császárnál, hogy a trónkövetelő török herceg, Szaudzsi, kit hazai okmányaink Csalopija Dávid néven emlitenek, Magyarországra jöhessen.²⁾

¹⁾ Knauz: Az országos tanács 27. l. szerint az 1445-ki országgyűlés május 7-dikén még együtt volt s csak ezután oszlott el. Wavrin 1445 april 5-dikén indult el Konstantinápolyból és csak ezután néhány nap múlva küldte a követséget Magyarországra Licostomából; így a burgundi követek nem érhetek előbb Budára május elejénél. Vesd össze: *Jehan de Wavrin krónikája*. Századok 1894. 881—903. l. Közli Kropf Lajos.

²⁾ Kropf Lajos: *Jehan de Wavrin krónikájából*. Századok 1894. 888. l. Csalopija Dávidról később, a rigómezei csata leírásánál, bővebben lesz szó.

Így a támadó hadjárat a török ellen a várnai katasztrófa után alig fél év múlva elhatározottat. És erre nézve az alkalom a török birodalom belső viszonyainál fogva nem is volt épen kedvezőtlen. Murad szultán ugyanis a várnai csata után kevéssel teljesen megvált a közügyektől s a trónt fiának, Mohamednek adván által, Magnesiába, magányba vonúlt, hol papok s tudósok közt tölté napjait. A janicsárok, e török praetorianusok, azt remélve, hogy az új uralkodó, a kit nagyravágyó s vállalkozó szellemű ifjúnak ismertek, azonnal jövedelmező hadjáratra fogja őket vezetni, eleinte örömmel fogadták a trónváltozást; de midőn észrevették, hogy Mohamed jobban szereti a vadászatot és multságokat, mint a háborút, fellázadtak ellene.¹⁾

Valószínű, hogy Hunyady nem bírt alapos tudomással a török birodalom válságos helyzetéről, de ha jól volt is arról értesülve, be kellett látnia, hogy 8—10,000 főnyi magyar sereggel és az oláh segédcapatokkal valami nagy dolgot nem végezhet; ugyanazért a burgundiakkal való egyezés megkötése után azonnal a nyugoti hatalmakhoz fordúlt. Legtöbbet remélt a curiától és a francia nemzettől, mely utóbbi már egy ízben, az 1396-iki nikápolyi hadjárat alkalmával jelentékeny sereggel gyámolítá a magyarokat. E véget követét, Balázs váradi kanonokot május 11-ikén IV. Jenő pápához és VII. Károly francia királyhoz küldte, mindkettőtől segílyt kérve.²⁾ Ámde e lépésnek semmi eredményt sem lett. A francia király még ezen évben írott válaszában magasztalta Hunyady vitézségeit és hadi tervét, kijelentvén, hogy legfőbb törekvése volna ősei példája szerint segítségére sietni, de minthogy Angliával magának is háborúja van, most nem teheti; azonban ha sikerül békét kötnie, mindent el fog követni, hogy Hunyady kérelmét teljesítse.³⁾ A pápa a várva várt pénzbeli segíly helyett csak annyit tett, hogy a nyugoti fejedelmeket külön leve-

¹⁾ Lázár Gyula: A török birodalom története. Nagy-Beeskerek, 1890. 156. lap.

²⁾ A pápához írott levél Schwandtnernél. *Scriptores* II. 17—21. l. *Epistola* I.

³⁾ VII. Károly válasza Katonánál. *Historia critica*. Tom. VI. Ord. XIII. 445—447.

lekkel csapatok küldésére buzditotta s egyszersmind az összes kereszténységhez körlevelet intézett, melyben mindazoknak, kik Hunyadynak a török ellen ez évre tervezett hadjáratában részt vesznek, bűnbocsánatot hirdetett; azonban e fölhívások mindenütt süket fülekre találtak: sem a nyugoti hatalmak nem adtak segílyt, sem kereszties had nem gyülekezett.

Az ezekre való hasztalan várakozás miatt Hunyady egy egész hónappal később indult a hadjáratra, mint a hogy a budai egyezésben kikötve volt. Vasque lovag a magyar főurak mindkét kívánságát hiven teljesítette. Budáról Drakulához ment, ki a hadjáratra hajlandónak mutatkozván, július végén Wavrin főkapitánynyal, ki időközben két burgundi gályával a Duna deltájában fekvő Izakcsába (Brilago) evezett, egyezésre lépett, mely szerint kötelezte magát, hogy a hadi vállalatot fegyveres csapatokkal, kellő számú szekerekkel s elegendő gabonával segíti és ezenfelül a gályák mellé 40—50 csónakot állít ki. Ezután Vasque lovag Konstantinápolyba sietett és itt fölhívta Condolmieri Francesco bíborost, hogy a pápai és burgundi gályákkal Izakcsába menjen, s egyúttal kieszközölte az engedélyt a görög császárnál, hogy a török herczeg, Csalopija Dávid, Magyarországra jöhessen. Ezek elintézése után Vasque lovag Csalopijával együtt Izakcsába utazott, hová pár nap múlva Francesco bíboros is megérkezett három pápai és három burgundi gályával s e szerint Wavrin két gályájával együtt a szerződésben kikötött nyolcz hadi hajó készen állott. Megjött Drakula vajda is mintegy 6000 főnyi sereggel és a csónakokkal. Minthogy azonban időközben Hunyadytól azon tudósítás érkezett, hogy ő Kisasszony napja (szeptember 8) előtt nem lehet Nikápolynál: az expeditio egy darabig még Izakcsában vesztegelt és csak augusztus 16-án indult Nikápoly felé. Az oláh sereg a hajóhaddal egyidejűleg a Duna balpartján vonult fölfelé. Útközben kísérletet tettek Szilisztria ostromlására, de értesülvén, hogy a várban mintegy 30,000 főnyi török sereg van, csakhamar tovább siettek s ez után a folyó partján fekvő két kisebb várat, Turtukánt és Gyurgyevot, elfoglalván s az ott talált török őrséget kardra hányván, szeptember 12-ikén Nikápoly alá jutottak. Itt egymással szemben két vár emelkedett a Duna partján: Nagy-Nikápoly a jobb, Kis-Nikápoly a baloldalon, mindkettő a török birtokában.

Drakula igen szerette volna ez utóbbit elfoglalni, mivel ez oláh területen feküdt és valódi réme volt a közeli vidéknek. Javaslatára Kis-Nikápoly várát a gályák a Duna felől, az oláhok pedig a szárazföldi oldalon azonnal ostrom alá vették. Már két napig folyt a roham és az ágyúzás, midőn Hunyady szeptember 15-ikén a magyar sereggel megérkezett. Hunyady azonnal csónakra szállva, előbb Wavrint kereste föl, ki a hadi gálya cabinjában betegen feküdt; innen Francesco bíboroshoz ment s végül a vajdával tanácskozott. A vezérek abban állapodtak meg, hogy Kis-Nikápoly ostromát tovább folytatják, azt remélve, hogy a jelentéktelen vár egy-két nap alatt kézre kerül; azonban hijába való volt minden erőfeszítés; a falak lerombolása több mint egy heti ostrom után sem sikerült s az őrség nem akarta magát megadni. Hunyadynak az volt a főcélja, hogy a sereggel átkel a Dunán és a törökökkel megütközik; minthogy azonban az idő már őszre járt, sietni kellett, ha tervét valósítani akarja. Ezért a hadi tanács elhatározta, hogy Kis-Nikápoly ostromával fölhagynak, mivel annak bevétele még hosszabb időt venne igénybe, és egy alkalmas helyen átkelnek a Dunán. Minthogy Nikápolynál a csapatok átszállítása a túlsó parton tanyázó nagy török sereg miatt veszélyes lett volna: Hunyady a Zsil torkolatát tűzte ki átkelési pontúl, hol e célra már előbb számos kompot készítettett. Tehát az egész sereg fölkerelkedett s a hajóhad a Dunán, a magyar-oláh csapatok a bal parton nyugot felé vonultak. Ennek hírére a török sereg is elhagyta Nagy-Nikápolyt s a folyó jobb partján nyugot felé húzódott, éjjel-nappal figyelemmel kísérve a keresztények mozdulatait.

A hajóhad és magyar-oláh hadsereg szeptember 28-án érkezett a Zsil torkolatához, a hol Hunyady kompjai már készen vártak. A folyó torkolatával átellenben a Duna jobb partján egy kis város, *Rachova*, romjai állottak, mely még Zsigmond 1396-iki hadjárata idejében pusztult el s azóta elhagyatva maradt. A burgundi íjjászok és tűzerek lövő szerszámaikkal és ágyúikkal azonnal megszállották e romokat, a honnan golyó- és nyilzáport szórtak a törökökre, kik a keresztény sereg átkelését megakadályozni akarták. Ezen fődözet alatt a magyar és oláh sereg szerencsésen átkelt a Dunán és ekkor tüstént csatarendbe állott a törökök ellen, kik a keresztény harcvezonaltól körülbelül két kilométernyire voltak.

Azonban útközetre nem kerülhetett a dolog, mivel a törökök, mihelyt a mieink támadásra indultak, legott hátat fordítottak s a legnagyobb rendben visszavonultak, útközben mindent elpusztítván s fölégetvén. Hunyady egy ideig nyomukban volt, de csakhamar vissza fordúlt s a Duna bal partjára vezette seregét, eljárását azzal indokolván Wavrin és a bíboros előtt, hogy a törököknek e taktikával az volt a céljuk, hogy a keresztényeket az ország belsejébe csalják és azután a minden élelemből kifogyott, kimerült sereget körül fogják és megsemmisítsék. Ez óvatosság nem is volt alaptalan, mivel a magyaroknak, mint Wavrin krónikájában olvassuk, alig volt *két napi élelmők* s így az előnyomulás az elpusztított területen veszélyes következményekkel járt volna. Azon szerződés értelmében, melyet Wavrin a havasalföldi vajdával kötött, ez utóbbinak kellett volna gondoskodni a sereg élelmezéséről, azonban úgy látszik, hogy Drakula e feladatnak nem felelt meg eléggé. Ehhez járult még, hogy október elején oly nagy hideg állott be, miszerint attól lehetett tartani, hogy a Duna nem sokára befagy. Wavrin és a bíboros szerették volna a telet Rachován felül valamelyik biztos helyen tölteni, hogy a hadjáratot a következő évben korán megkezdhessék; azonban Hunyady fölvilágosította őket, hogy ily alkalmas város vagy erősség a Duna mellett (a Vaskapun alól) nem létezik és azt javasolta nekik, hogy ideje korán evezzenek le a Fekete-tengerre, mivel attól lehet félni, hogy ha a Duna befagy, a törökök a jég hátán az egész hajóhadat fölégetik.

Így az 1445-iki aldunai hadjárat október elején minden nagyobb eredmény nélkül beveződött. Hunyady és Drakula haza vezették hadaikat, Wavrin és Francesco bíboros pedig Konstantinápoly felé eveztek, a hová halottak napján, november 2-án érkeztek meg. A görög császár a várnai csata után a keresztény hatalmak tudta és beleegyezése nélkül békét kötött a törökökkel, a mit Wavrin és a bíboros annak idején igen zokon vettek tőle. Innen érthető, hogy a keresztény hajóhad néhány nap múlva elhagyta Konstantinápolyt és kedvező széllel Velenczébe vitorlázott, a honnan a bíboros Rómába utazott, a burgundiak pedig hazájukba tértek.¹⁾

¹⁾ Jehan de Wavrin krónikájából. Századok. 1894. 881—904. l.

Véleményünk szerint Hunyady igen helyesen járt el, midőn a rachovai átkelés után nem üldözte tovább a visszavonuló törököket s nem hatolt mélyen Bolgárország belsejébe. Murad szultán ugyanis a janicsár-lázadás hírére elhagyta magnesiai magányát és fiát lemondásra kényszerítvén, ismét elfoglalta a trónt. Háborúja ez időben más felé nem lévén, összes haderejét a maroknyi magyar-oláh hadsereg ellen vezetheti vala s ez esetben Hunyady épen úgy járt volna, mint a várnai mezőn.

Fontos dolog azonban, hogy Hunyady a nikápolyi és rachovai találkozás alkalmával megállapította a jövőendő hadjárat tervét és részleteit. Erről Hunyady még 1445 őszén levélben tudósította a pápát, a vállalatot továbbra is buzgó pártfogásába ajánlván.¹⁾

Mi volt ez a hadi terv, Hunyady a pápához intézett levélben nem mondja meg. Csak arra utal, hogy arról majd a bíboros fog bővebb tudósítást adni. Azonban sejtenünk lehet, hogy mi volt. Az 1443-ik hosszú hadjáratban ugyanis bebizonyult, hogy a túlnyomóan lovasságból álló magyar seregek azon esetben, ha a Balkánon át akar Drinápoly ellen nyomulni, óriási nehézségekkel kell megküzdenie. Ez okból Julian bíbornok 1444-ben azt javasolta, hogy a sereg ne keljen át Orsovánál a Dunán, hanem a bal parton, Oláhországon keresztül vonúljon egész a Fekete-tengerig, a Kilia torkolatig, a honnan azután hajókon szálljon át Bolgárországba. Így a sereg minden ütközet nélkül eljuthatna a Fekete-tengerhez s a hajóhaddal való közös működés is biztosíthatnák.²⁾ E hadi tervet akkor mind hazánkban, mind Velenczében helyesléssel fogadták, de, a mint tudva van, nem fogatosították.

Hunyady János, Francesco bíboros és Wavrin burgundi főkapitány a nikápolyi értekezésem a Julián-féle hadi tervet újították meg, a mi abból is biztosan kitűnik, hogy a parancsnokok a gályákkal Rachován felül akarták a telet tölteni. Magától értetődik, hogy

¹⁾ Joannis de Zredna: Epistola II. 29. l. E szerint a levél 1445 nov. 29-ről, Nikápolyból van keltezve; azonban Wavrin krónikája szerint a hajóhad már október elején fordult vissza a Dunáról és már nov. 2-dikán Konstantinápolyban volt; így a nov. 29-iki datum, mint Kropf is megjegyzi, valószínűleg hibás. Századok. 1894. 899. l.

²⁾ Fraknoi Vilmos: A várnai csata előzményei. Hadtörtén. Közlem. 1889. 355. l.

a tervezett hadjáratra nagyobb hajóhadat és jelentékenyebb sereget helyeztek kilátásba, mint a milyennel 1445-ben részt vettek.

A vállalat biztosítására első feltétel volt Havasalföld szövetekezése, de szükséges volt Moldva megnyerése is, minthogy a Duna torkolata ez utóbbihoz tartozott.¹⁾

Hunyady 1446-ban óhajtotta a hadjáratot megindítani. A viszonyok Havasalföldön váratlanul kedvező fordulatot nyertek. IV. Dán ugyanis kevéssel az aldunai hadjárat után föllázadt Drakula ellen és őt elűzvé, a vajdai méltóságot elfoglalta. Hunyady örömmel fogadta e változást, mivel neki Dán hű embere s közeli rokona volt, míg Drakula a magyar kormány iránt már régóta kétszínűséggel s Hunyady iránt ellenséges érülettel viseltetett.²⁾

Azonban a vállalat sikerére legfontosabb tényező lett volna a kellő hadi költség és nagy hadsereg. Hunyady ezt a nyugoti fejedelmektől várta, mi végett az 1445/46-iki télen egymásután több követtel küldött Rómába, előbb Péter váradi kanonokot, majd Vincze mestert, a későbbi váci püspököt, a kivel egyúttal a burgundi herceghez és más fejedelmekhez is leveleket intézett. Minthogy a válasz késett, a türelmetlen férfiú 1446 február 20-án Debreczenből újrolag írt a pápának, sürgősen kérve, hogy a bibornokkal megállapított hadi tervre vonatkozólag ez év ápril közepéig határozott választ adjon. Ekkorára várta Hunyady a többi fejedelmek választát is, mint ez a raguzaiakhoz írott levelelő kiténik.³⁾ Ámde hiába volt minden fáradozás. Vincze mester, az egykorú Ivanics megjegyzése szerint, «nem hozott egyebet üres szavaknál».⁴⁾

Így az 1446-ra tervezett török hadjárat elmaradt, a minek egyébiránt más okai is voltak. A viszonyok Magyarország és III. Fridrik között egyre bonyolultabbak lettek. A ravasz és önző fejedelem nem elégedve meg az Erzsébet által elzalogosított határ-

¹⁾ Hunfalvy Pál: Az oláhok története. Budapest, 1894. II. 118. l.

²⁾ Drakula első elűzését történetíróink általában 1445-re teszik s Hunyadynak tulajdonítják; azonban Wavrin krónikája szerint Drakula 1445 őszén még Hunyady szövetségében harczolt a török ellen s így a vajda elűzése 1446 elején történhetett.

³⁾ Joannis de Zredna: Epist. XV. 30. l.

⁴⁾ Joannis de Zredna: Epist. III. 21—22. l.

széli városokkal és erősségekkel, a fontos Győrt is elfoglalta. Párthívei, Czillei Fridrik és ennek fia, Ulrik, 1445 telén Horvátországba törtek és Thallóczy János auraniai perjelt Pakrácz mellett seregével fölkonczolván, a tartományt tűzzel-vassal pusztították. A délkeleti határon is új zavarok keletkeztek. A nem régen elűzött Drakula török segédhadakkal rontott Havasalföldre és Dánt elkergetvén, a vajdaságot ismét elfoglalta, minek következtében a nikápolyi hadi terv egyik lényeges föltétele elesett. Addig Hunyady most már nem is gondolhatott a török hadjáratra, míg az ország ingadozó helyzetét a szomszédokkal szemben meg nem szilárdítja. Ezt tűzte az 1446-ik év feladatául, a mi neki nagy részben sikerült is.

Először is a Czilleieket fékezte meg. Ápril havában mintegy 15,000 főnyi sereggel birtokaikra rontott, hadaikat több ízben legyőzte és őket mindaddig zaklatta, míg végre bekeért könyörögtek, melyet csak oly föltétel alatt nyertek meg, mely szerint esküvel fogadták, hogy a magyar kormány iránt hűséggel viseltetnek és annak beleegyezése nélkül Magyarországból semmit sem tesznek és parancsait magyar honi birtokaikra nézve föltétlenül teljesítik.

Ezután Hunyady, már mint kormányzó, az 1446 iki júniusi országgyűlés befejeztével a hazánkba menekült Dánnal együtt Havasalföldre sietett és miután Drakula oláh-török seregét Tergovist környékén szétszórta, védenczét a vajdai méltóságba visszahelyezvén, a magyar uralmat e tartomány fölött újo'ag biztosította.¹⁾ Ez alkalommal Dán az elfogott Drakulát és fiát kivégeztette s ezzel török párti vetélytársától mindenkorra megszabadult.

Sokkal nehezebben szánta el magát Hunyady a Fridrik elleni hadjáratra, a mi egyedül a *pápa* iránti tekintetből történt.

Az egyház bajait a konstanzi zsinat nem volt képes teljesen orvosolni. E miatt V. Márton 1431-ben Baselbe új zsinatot hívott

¹⁾ Joannis de Zredna: Epistola XXV. 40—42. E hadjárat 1446 nyarának végén történt, mert Hunyady ősszel már Fridrik ellen készült. — Hunfalvy Pál: Az oláhok története II. 113. l. szerint e hadjáraton Hunyadyt Sándor, felső-moldvai vajda, is segítette.

össze, melynek célja volt a husszitákat kibékíteni és mindazon kérdéseket megoldani, melyeket a konstanzi zsinat megoldatlanul hagyott.

V. Márton nem sokára elhalt s helyét IV. Jenő foglalta el. Az egyházi államban kevés pápa alatt dühöngött oly iszonyú belső forradalom, mint Jenő alatt. A feldühödött nép 1434-ben meghrohanta és elfoglalta a Capitoliumot és a pápai kormányt eltöröl-
vén, Rómát republikanus alkotmányával ruházta föl. Jenő a lázadás elnyomására képtelen, álrühában Florenczbe menekült, honnan csak kilencz év múlva tért vissza székvárosába.

Azonban nemcsak római alattvalóival, hanem a baseli zsinattal is meghasonlott IV. Jenő. A zsinat a husszitáknak kedvezményeket adott s a pápai hatalom korlátozására és az egyházkormányzat átalakítására nevezetes újításokat hozott. Ez nem tetszett Jenőnek, s hogy álláspontjának az olasz püspökök túlnyomó száma által érvényt szerezhessen, a zsinatot 1437-ben Ferrarába, majd 1439-ben Florenczbe tette által. Ámde a zsinat tagjainak csak egy része engedett a pápának, a többi továbbra is Baselben maradt. Ezzel teljes lett a szakadás. A baseli zsinat IV. Jenőt ünnepélyesen letette a pápai székről s helyére V. Felixet választotta meg. Savoya, Svajcz és Németország nagy része a kölni és trieri érsekkel V. Felix mellé csatlakozott, többi része pedig a két pápával szemben semleges állást foglalt el.

IV. Jenő 1443 óta, midőn Rómába ismét visszatért, főtörekvését oda irányozta, hogy az egyház egységét helyreállítsa. E végett legfontosabb volt a német birodalom megnyerése. Hosszas alkudozás után, melyben főleg Carvajal bíbornok pápai legatus és Aeneas Sylvius, III. Fridrik titkára tettek legtöbbet, sikerült a dolog. III. Fridrik IV. Jenőt ismerte el törvényes pápának s az ő közbenjárásával az 1444-iki frankfurti gyűlés is kiegyezett Jenővel s a mainzi és trieri érsek is visszatértek fenhatósága alá.¹⁾

IV. Jenő tehát le volt kötelezve Fridrik iránt, a kinek Németország vallási kibékítését köszönheté. Hunyady valóban nehéz helyzetben volt, midőn az 1446-iki országgyűlés határozata értel-

¹⁾ Reumont: Geschichte der Stadt Rom. III. kötet, I. rész. 78. 88—93., 102—105. lapok.

mében fegyveres erővel kellett arra kényszerítenie Fridriket, hogy a gyermek királyt, a koronát és a jogtalanul elfoglalt területeket adja ki, mivel attól tartott, hogy a pápa, szövetségesének megtámadása miatt Magyarországtól megvonja a támogatását. Hunyady szerette volna kikerülni a háborút s még 1446 június 11-ikén is azt írta Fridriknek, hogy neki legfőbb vágya volna, vele kölcsönös egyetértésben maradni.¹⁾ Minhogy azonban a békés alkudozás a császár makacssága miatt ismét meghiúsult, az országos tanács egyhangúlag elhatározta a háborút.

Hunyady szükségesnek tartá a pápát fölvilágosítani a felől, hogy Magyarország kedvetlenül, Fridrik által kényszerítve határozta el magát e lépésre. «Erőszakot szenvedünk — írja IV. Jenőhöz, 1446 október 18-án kelt levelében — hibánkon kívül, súlyos méltatlansággal illetnek bennünket. Belviszályoktól zaklatott hazánk Isten segélyével lecsendesedett és már-már lehetségessé vált, hogy minden erőnket a hitetleneknek Európából való kiűzésére fordítsuk, midőn az a fejedelem, kit a keresztény egyház Augustusának neveznek, a békét új viszályokkal akadályozza, jóllehet be kell ismernie, hogy semmi joga nincs a mi országunhoz, főleg most, a mikor megszűnt az ok, mely őt megtámadásunkra ösztönözhetné. Két királyunk közül az egyik elhalván, a másikat egyhangúlag a trónra emeltük és fölkértük Fridriket, hogy fejedelmünket a koronával és az elfoglalt határszéli városokkal adja ki; de ő húzza-halasztja a dolgot, sőt újabb sérelmekkel válaszol, új várakat emel és a győri püspökséget pusztítja, károsítja. Ezért kénytelenek vagyunk az igazságos háborút megindítani, mert a pogányok sem okoznak nekünk annyi bajt, mint ama keresztény fejedelem».²⁾

Hunyady 1446 november közepén indult a hadjáratra. Szilaj csapatai Stajerországot, Karinthiát, Krajnát és az osztrák hercegség határszéli vidékét gyorsan elárasztották s tüzzel-vassal pusztították, azután december végén roppant zsákmánnyal tértek haza. A megszorult Fridrik most békét ajánlott, de ez csak ürügy volt a fegyveres készülétekre szükséges időnyerésre, a mi

¹⁾ Joannis de Zredna: Epistola XXI. 34—36.

²⁾ Joannis de Zredna: Epistola XXIII. 38—39. 1.

kitűnik onnan, hogy ugyanekkor számos levelet intézett a magyarországi városokhoz, melyekkel ezeket a kormányzó és országos tanács elleni lázadásra ösztönözte. Az országos tanács ez eljárás miatt fellobbanva, 1447 február 27-én a lengyel kormányt szövetésre kérte föl. Általános lett a vélemény, hogy a magyar és német nemzet közti gyűlöletnek csak háború vethet véget,¹⁾ s ezért a küzdelem megújulása rövid időn várható volt. E közben IV. Jenő 1447 febr. 23-án elhalt s helyét a következő hónapban V. Miklós foglalta el. Az új pápa mindenek előtt arra irányozta figyelmét, hogy Fridriket a magyarokkal kibékítse, a mi végett Fridrikhez már ápril hónapban levelet írt; minthogy azonban erre a kellő időben választ nem kapott, május 20-án Hunyady Jánoshoz, az esztergomi érsekhez és a magyar rendekhez külön-külön,²⁾ 21-én pedig a császárhoz ismételten leveleket intézett, fölkerve őket, hogy a fegyverkezést abba hagyván, kössenek fegyverszünetet s annak ideje alatt az állandó békéről tanácskozzanak, melynek sikeresebb eszközlése végett hú emberét, Carvajal bíbornokot, nem sokára hozzájuk fogja küldeni.³⁾

Azokban mielőtt az említett levelek megérkeztek volna, az ellenséges felek a pápa első fölhívása által békésebb hangulatra ösztönöztetve, 1447 június 1-én Regedén, Stajerország határán két évi fegyverszünetre léptek, oly föltétellel, hogy Fridrik Gyórt visszaadja, ellenben a többi városokat az állandó békeig megtartja; a két fél biztosai november 11-ikén Bécsben a pápai legatus közbenjárása mellett a béke tárgyalása végett összejönnek s ha nem tudnának megállapodni, a vitás kérdések elintézését a pápára és a bíbornoki collegiumra bízzák.⁴⁾ Fridrik ez egyszer komolyan vette

¹⁾ Katona: *Historia critica* XIII. 530.; az országos tanács levele a lengyelekhez.

²⁾ Magyar Történelmi Tár IX. 64. a pápa levelei a magyarokhoz, 1447 május 20-dikáról. — Teleky: *Hunyadiak kora*. X. 199—201.

³⁾ Fraknói Vilmos: *Carvajal bíbornok*. Budapest, 1889. — Teleky: *Hunyadiak kora*. X. 201—202. Ebből kitűnik, hogy a pápa Fridrikhez már előbb is írt. Első levelének keltét az akkori közlekedési viszonyoknál fogva áprilusra tehetjük.

⁴⁾ Fraknói: *Carvajal*. 10. l.

a fegyverszünetet, a mi kitűnik abból, hogy Győr várát és városát már június végén átadta Ágoston püspöknek.¹⁾

Carvajal 1447 őszén csakugyan megjött Ausztriába és az ellenfelek biztosaival 1448 február és márczius havában Bécsben, majd július végén Pozsonyban hosszas tárgyalásokat folytatott,²⁾ de minden nagyobb siker nélkül, mivel Fridrik V. László kiadását állhatatosan megtagadta. Annyi eredménye azonban mégis lett a bibornok fáradozásainak, hogy Fridrik a két évi fegyverszünet alatt Magyarországot nem háborgatta.

Feltűnő dolog, hogy Hunyady az 1446-iki győzelmes hadjárat után az országra hátrányosnak mondható regedei fegyverszünetbe beleegyezett. Ennek nem lehetett egyéb oka, mint az, hogy Hunyady 1447-ben a török ellen akart menni s minden áldozatra kész volt, csak hogy ez időre az ország nyugoti része biztosítva legyen.

Ekkoriban még folyvást a Nikápolyban megállapított hadi tervvel foglalkozott, a mi kitűnik onnan, hogy ez évben szerezte meg a moldvai vajdától a Duna torkolata fölött uralkodó *Kília* várát és azt őrséggel és ágyúkkal rakta meg, oly számítással, hogy annak, mint fontos hadászati pontnak a török elleni vállalatokban nagy hasznát fogja venni.³⁾ Ámde e közben egy váratlan esemény történt. A buzgó IV. Jenő 1447 február végén elhalt s halála a hadjárat megindítása elé nagy akadályt gördített.

Azért Hunyady nem mondott le tervéről. Tavasszal, midőn V. Miklós megválasztásáról értesült, azonnal bejelenté előtte hódolatát s a török elleni háborút figyelmébe ajánlotta. Követül Lasoczky Miklós krakói főesperest küldte Rómába, a ki még I. Ulászlóval jött be Magyarországba.⁴⁾ E lengyel férfiú tiszta jellege és a kereszténység védelme iránti lelkesedésével Hunyady bizalmát a legnagyobb mértékben megszerezte, másrészt pedig magas műveltségénél fogva igen alkalmas volt a diplomatai küldetésekre. A főesperes ez alkalommal Velenczét is útba ejtette,

¹⁾ Magyar Tört. Tár. IX. 64. A győri püspök és káptalan oklevele 1447 június 24-dikéről.

²⁾ Fraknoi: Carvajal 11—15. l.

³⁾ Teleky: Hunyadyak kora. II. 44.

⁴⁾ Ivanics jegyzete Schwandtnernél. II. 49—50. Epistola XXXIV.

hová szintén megbízatása volt. Ugyanekkor Hunyady Nápolyba is küldött követet Alfonz arragoniai királyhoz és ennek fiához, Ferdinánd herceghez, István zengi gróf személyében; egyszersmind leveleket intézett más nyugoti fejedelmekhez is, különösen Fülöp burgundi herceghez és VII. Károly francia királyhoz; Thallóczy Ferencz horvát bánt pedig Raguzába küldte azzal a megbízással, hogy ott pénzsegélyt eszközölgjön ki.

Lasoczky és István gróf Rómában és Nápolyban hosszas alkudozásokat folytattak s csak a következő év közepe felé (1448) tértek vissza.¹⁾ A hajóhad és pénzsegély ügyében ez évre nem történt semmi. Egyedül Thallóczy Ferencz járt el némi sikerrel. A raguzaiak 1447. ápril 1-én azt válaszolták Hunyadynak, hogy ámbár maguk is súlyos helyzetben vannak és pénztáruk majdnem üres, mindazonáltal a kereszténység biztosítását és a magyar birodalom dicsőségének emelését szívből ohajtva, örömmel üdvözlük a szent vállalatot és annak előmozdítására 2000 aranyat ajánlanak föl, a melyet Hunyadynak *e nyár folyamán*, azon a napon, melyen seregével a Dunát átlépi, hiány nélkül és minden bizonynyal kézbesíteni fognak.²⁾

Végtelenül csekély segítség egy nagy hadjáratra! Pedig Hunyadynak mindenek előtt pénzre lett volna szüksége. Láttá, hogy teljesen magára van hagyatva és minthogy az ország segédforrásai nem voltak elegendők arra, hogy ez évben elkészülhessen, kénytelen volt a hadjáratot a következő 1448-ik évre halasztani. Az állandó béke Magyarország és a német császár közt Carvajal minden buzgalma mellett sem jöhetett létre s Hunyady Fridrik jellemét jól ismervén, bizton hitte, hogy egyhamar nem is fog létre jönni. A fegyverszünet 1449 június 8-ikáig volt megállapítva s így Hunyadynak, ha a török ellen csakugyan föl akart lépni, már ebből a szempontból is 1448-ra kellett tennie a hadjáratot.

¹⁾ Joannis de Zredna: Epistolæ XXXI. és XXXIV. — Schwandtner II. 47., 50. l.

²⁾ Gelcich József: Ragusa és Magyarország összeköttetésének oklevéltára. Budapest, 1887. 465. l. — Ragusa levele Hunyadyhoz. Ebben olvasuk, hogy a hadjárat «hac estate proxime futura», tehát 1447 nyarára volt tervezve.

III.

A HADJÁRAT ALAPFÖLTÉTELEI AZ ANYAORSZÁGBAN.

Hunyady János a háborúra szükséges eszközöket első sorban Magyarországból, másod sorban a hűbéres tartományokból nyerte; a külső államok segélye az akkori viszonyoknál fogva nagyon bizonytalan volt és csak harmad sorban jöhetett tekintetbe.

Vizsgáljuk meg, hogy a hazai viszonyok mily alapot szolgáltatottak egy nagy támadó hadjáratra?

Magyarországot a XV. század közepén a keresztény Európa legelső katonai hatalmasságának tartották. Marino Sanutonak e korra vonatkozó statisztikai kimutatása szerint a francia király összes jövedelmeiből s a hűbéres világi és egyházi fejedelmek és városok csapataival együtt az ország határán belül, vagyis védelmi hadjáratra 30,000, az ország határán kívül, vagyis támadó hadjáratra a kétszeres költség miatt 15,00 lovast volt képes kiállítani; ugyanennyit állított ki az angol király is; Lengyelország védelmi hadjáratra 50,000, támadóra 25,000, a német birodalom védelmi hadjáratra 60,000, támadóra 30,000, Magyarország pedig védelmi hadjáratra 80,000, támadóra 40,000 lovast állíthatott ki.¹⁾

Magyarország tehát katonai tekintetben erős állam volt a nyugoti hatalmakkal szemben, de egymagában gyöngye a törökkel szemben. A török szultán ugyanis az említett kimutatás szerint birodalma védelmére 400,000, támadó hadjáratra 200,000 fegyverest volt képes kiállítani.²⁾ Ez talán túlzás, azonban az egykorú Konstantin Mihálynak, ki a rigómezei csata után pár évvel a janicsárok közé soroztatott s így a török viszonyokat jól ismerte, már nagyobb hitelt adhatunk. Az ő kimutatása szerint a szultán hadserege a zsoldos lovasokon, a janicsárokon, és az irregularis lovas csapatokon kívül 170,000 főre ment.³⁾

¹⁾ Cantu Cæsar: Világtörténelem. X. 633—637. — Marino Sanuto statisztikai kimutatása.

²⁾ Cantu Cæsar: Világtörténelem. X. 635.

³⁾ Századok. 1876. 421—422. — Konstantin Mihály török krónikája a XV. századból.

E túlnyomó hatalommal szemben Magyarországnak a legnagyobb erőfeszítésre volt szüksége s ennek föltételei voltak az erélyes uralkodó, az áldozatkész főurak és a belső egyetértés, minthogy a banderialis honvédelmi rendszer csak eme tényezők közreműködésével felelhetett meg feladatának.

Az 1446-iki törvény Hunyady Jánost mint kormányzót királyi hatalommal ruházta föl,¹⁾ csak az egyházi hivatalok és a földbirtokok adományozásában, meg a hűtlenségi pörökből folyó ítéletekben korlátozta némileg. Ő volt az ország főkapitánya, fővezére, a kit a törvény nemcsak feljogosított, hanem kötelezett is, hogy a mikor csak szükséges, védje az országot és vezesse a hadsereget az ellenség ellen.²⁾ Ő rendelkezett az állami jövedelmekkel³⁾ s intézkedett a pénzverés dolgában, sőt, mint azt oklevél igazolja, a háború szükségseinek fedezésére a kincstári birtokokat el is adhatta.⁴⁾

Csakhogy ez a királyi hatalom a régi törvények s a túlságosan kifejlett oligarchia által tetemesen korlátoztatott. A honvédelemre vonatkozó és több ízben megújított ősi törvényeken kívül az 1447-iki végzések újra kimondották, hogy a kormányzó első sorban az országos jövedelmekből szervezett királyi bandériummal és a főpapi és főúri bandériumokkal tartozik védeni az országot; nemesi közfelkelést csak akkor hirdethet, ha az ellenség oly nagy számmal támad, hogy az említett hadak a védelemre nem elegendők. De ehhez még az a megkötés is járult, hogy a közfelkelő nemesség ősi szokás szerint a határon kívül hadjáratra menni nem tartozik.⁵⁾

¹⁾ Kovachich: *Vestigia comitiorum* 253. s köv. l. — *Supplementum ad vestigia comit.* II. 38. és köv. l.

²⁾ Kovachich: *Supplementum ad vestigia comitiorum.* II. 61. 1446-ki törvény IX. articulus: «Item. Ipse gubernator proficisci debet et exercituare dum necesse fuerit, exigente magnitudine rei per se contra hostes.»

³⁾ Kovachich: *Suppl. ad vest. comit.* II. 67. 1447. art. XV.: «Gubernator proventus Regales percipiet et pro utilitate Regni fideliter dispenset.»

⁴⁾ Géresi Kálmán: Gróf Károlyi család oklevéltára. II. 291. — Hunyady J. 1451. szept. 14. kelt oklevél szerint Csongrád possessio regalist a csehek elleni hadjárat költségeinek fedezésére 1000 arany forintért eladja.

⁵⁾ Kovachich: *Supplementum ad vestigia Comit.* II. 72—73. lap. — 1447: Art. XXIII. és XXIV.

Ezek szerint az ország hadereje e korban *védelmi* természetű volt. Hunyady nem helyezte ezt a rendszert. Számos leveléből kiténik, hogy ő a török ellen a *támadó* hadjáratot tekintette egyedül helyes eljárásnak, a mire nagyszámú állandó zsoldos hadsereg szervezése lett volna szükséges, ámde erre az országos jövedelmek elégtelenek voltak.

Hunyadynak a török ellen irányuló hadi tervét nagyban akadályozta az is, hogy a támadó hadjárat elhatározása nem tőle függött, hanem az országos tanácstól, melynek a főpapok, a világi főméltóságok és főnemesei voltak tagjai, s melynek a kormányzó csak elnöke volt.¹⁾ Így például 1446-ban az országos tanács határozta el a Fridrik elleni háborút²⁾ s ez vetette ki az arra szükséges rendkívüli adót, az országgyűlés előleges felhatalmazása alapján.³⁾ Bizonyára így volt a dolog a török elleni támadó hadjáratnál is, bár erről az ekkori törvények és oklevelek nem tesznek említést.

Az 1445 és 1446-iki évek, mint láttuk, háborúk közt folytak le, azonban 1447-ben és 1448-ban egész szeptemberig kívül-belül béke volt. Így Hunyadynak másfél esztendő állott rendelkezésre a készületek megtételére.

Hunyady a nyugalom eme rövid idejét kellően használta föl. Gyűjtötte a pénzt és beszerezte a szükséges eszközöket, e mellett békítő modorával mindent elkövetett, hogy az oligarchákat egymással kiengesztelje s a belviszályt elhárítsa.⁴⁾ Bár a törvényekkel kötve voltak kezei, de dicső tetteivel szerzett nagy tekintélye és népszerűsége által igen sokat tehetett céljainak valószínűsítésére. Aeneas Sylvius azt írja róla, hogy ő mint kormányzó «vasvesszővel» igazgatta az országot és midőn a király az országban volt, egy cseppet sem volt nagyobb tekintélye, mint Hunyadynak.⁵⁾ Annyi bizonyos, hogy Hunyady katonás szellemű ember volt és jobban meg tudta óvni Magyarországot egységét, mint III. Fridrik a

¹⁾ Knauz: Az országos tanács. 12. l.

²⁾ Knauz u. ott. 55. l.

³⁾ Knauz u. ott. 45. l.

⁴⁾ Bonfini: Rerum hungaricarum decades. Honoviae 1606. 470. l.

⁵⁾ Freher: Rerum germanicarum Scriptores. Argentorati 1717. — Aeneas Sylvius: De Statu Europæ, 87. l.

német birodalomét; azonban a magyarok iránt, mint kormányzó, zsarnokilag soha sem viselkedett és az a vasvesszővel való igazgatás legfeljebb a hadseregre vonatkozik, a melyben Hunyady szigorúan fentartotta a fegyelmet.

Legnagyobb befolyása volt Hunyadynak a Tiszán túli vidékre és Erdélyre. Itt feküdt birtokainak túlnyomó része, valamint barátjának Vitéz Jánosnak püspöksége is. Személyes ismeretsége itt volt a legkiterjedtebb. E területek jó része közvetlen fenhatósága alatt állott, mivel Hunyady 1448-ban egyúttal erdélyi vajda, a szekelyek grófja, végül Temes és Szolnok megyék főispánja volt.¹⁾

Számos okmány igazolja, hogy Hunyady az ország eme területeit 1447 végén és a következő év első felében több ízben beúta, a minek főczélja a hadjáratra való előkészítés volt. 1447 október 18-án Karán-Sebesen időzött, a török háborúk szempontjából annyira fontos szörényi bánság ügyeinek rendezése végett.²⁾ Innen Erdélybe ment a kormányzó s október 29-én már Nagy-Enyeden volt.³⁾ A következő év január 16-ikára az udvarhelyszeki székely nemeseket Udvarhelyre közgyűlésre hívta össze s a gyűlésen 1448 január 21-én maga is jelen volt.⁴⁾ Február 20-án Szász-Sebesen,⁵⁾ 25-én Segesváron,⁶⁾ 29-én Tordán⁷⁾ tartózkodott.

Tavaszzal Hunyady Erdélyből a Dunán túlra ment s april 23-án Székes-Fehérváron volt, honnan az említett napon a pozsonyiakhoz levelet intézett.⁸⁾ Ebből tudjuk, hogy a következő napra, april 24-ére *országgyűlés* volt hirdetve Budára, a mely azonban csak május közepe táján nyílt meg s körülbelül e hó végeig tartott. A gyűlésen Hunyady is jelen volt. Eljöttek ide Pozsony követei is, a város nevében a szokásos újévi ajándékot s ezen felül aranyos

¹⁾ Fejér Gy. Genus . . . Joannis de Hunyad. Budaë, 1844. 126. lap. Hunyady 1448-iki oklevele szerint.

²⁾ Pesty Frigyes: A szörényi bánság. II. 122.

³⁾ Történelmi Tár. 1890. 142—143. l.

⁴⁾ Szabó Károly: Székely oklevéltár. Kolozsvár, 1872. I. 157. és Történelmi Tár. 1890. 103.

⁵⁾ Szabó K.: Székely oklevéltár. III. 61.

⁶⁾ Történelmi Tár. 1890. 104.

⁷⁾ Történelmi Tár. 1890. 104.

⁸⁾ Knauz: Az országos tanács. 80. l.

puzdrát, hat íjjat és két pár keztyűt hozván Hunyadynak. A nagyon látogatott gyűlés tárgya a Fridrikkel folytatott alkudozáson kívül a *török hadjárat* ügye volt. A hozott végzések ismeretlenek, de annyi bizonyos, hogy a gyűlés a támadó hadjáratot megszavazta s a hadi költséget a szokásos kamaraadó alakjában kivetette. Tudjuk továbbá, hogy az erdélyi vajdaságot a gyűlés ismét Hunyadyra bízta s vajda-társává Pelsóczy Bebek Imrét választotta meg, a ki 1446 óta a székelyek egyik ispánja volt;¹⁾ végül fölemlítendő, hogy Ujlaky Miklós, a lelépett erdélyi vajda, Hunyady távollétére az ország kormányzásával bízott meg.²⁾

Az országgyűlés után Hunyady erélyesen folytatta a készülleteket. Május 25-én megparancsolta Dóczy Mihálynak, hogy a katonák zsoldját fizesse ki.³⁾ Hogy Hunyady e hónap folyamán már javában fegyverkezett, bizonyítja az egykorú Ivanics is, a kormányzónak egy május 28-án kelt leveléhez csatolt jegyzetével.⁴⁾ Július végén Hunyady ismét Erdélybe utazott. Augusztus 1-jén Medgyesről levelet írt Kázmér lengyel királynak, tudtára adván, hogy e napokban teljes készületséggel indul a török ellen, hogy megharcoljon vele a hitért, hazáért, szabadságért, az özvegyek és árvákért, és hogy megboszúlja Ulászló gyászos halálát. «Ha — úgymond — az isteni végzetnek tetszeni fog, ezen útammal oly boszút állok az Isten nevének káromlásaért s a megboldogult királyért, hogy örök emlékezetében fog élni az embereknek, vagy pedig magam is ott fogok elesni a harc mezején.»⁵⁾ Augusztus 11-én Temesvárott volt, a honnan Szentmiklósy Pongrácznak, e rabló oligarchának, ki Fridrikkel folytatott ellenségeskedésével az ország nyugalmit mindegyre háborgatta, barátságos levelet írt.⁶⁾ Innen gyorsan visszament Erdélybe s augusztus 15-ikén Szent-Ágotáról sürgősen megparancsolta kincstárnokának, hogy azt a pénzt, a melylyel Bánffy István s ennek rokonai és jobbágysai a só

¹⁾ Századok 1880. 749. — Gr. Lázár Miklós: Székely ispánok.

²⁾ Knauz: Az országos tanács. 81—83. l.

³⁾ Fejér: Hunyady. 115.

⁴⁾ Joannis de Zredna: Epistola. XXIX. 46. l.

⁵⁾ Századok 1882. évf. 78. l. — Szádeczky: A krakói akadémia történelmi kiadványairól.

⁶⁾ Fejér: Hunyady. 126. l.

árában tartoznak, azonnal hajtsa be és hozza utána Szász-Sebesre; ép így hajtsa be a só árát mások birtokairól is; ha pedig Bánffy István tartozását nem akarná kifizetni, lovas futárral tudassa vele, mivel ő ez esetben az adós birtokait le fogja foglaltatni; egyúttal meghagyja a kincstárnoknak, hogy a deési raktárból 1000 darab kősót szállíttasson utána.¹⁾ Ezután Hunyady Szász-Sebesen át Karán-Sebesre ment, a hol augusztus 26 és 27-én több oklevelet adott ki;²⁾ végül az Al-Duna mellett fekvő *kevei* (Kubin) *révéhez* ment, mely a hadsereg gyülekező helyéül volt kijelölve. Szeptember elejétől 28-ikáig Hunyady, Vitéz János váradi püspökkel együtt, a kevei táborban tartózkodott s ez időt a csapatok összegyűjtésével, felszerelésével és begyakorlásával töltötte.

IV.

A HADJÁRAT ALAPFÖLTÉTELEI A HÜBÉRES TARTOMÁNYOKBAN.

Most térjünk át arra, hogy a hűbéres tartományok: Moldva, Havasalföld, Szerbia és Bosznia mily alapot nyújtottak a török elleni támadó hadjáratra?

Hunyadynak komoly szándéka volt Moldvát a koalícióba bevonni. E tartomány fölött 1435 óta két testvér uralkodott: Illés és István, amaz Felső-, emez Alsó-Moldva vajdája; azonban István 1444-ben bátyját megvakíttatván, az egész országot hatalma alatt egyesítette. Hunyady a török háborúra való tekintetből 1446-ban megerősítette őt a vajdaságban s vele szövetségre lépett.³⁾ De ezzel nem állott helyre a nyugalom, mivel Illés fia, Román, atyja megboszulása végett fegyvert fogott István ellen és őt megöletvén, elrablott örökségét visszafoglalta. Ámde a meggyilkolt István fia, Péter, szintén igényt tartott a vajdaságra s e miatt az unckatestvérek közt kitört a háború, melyben Péter legyőzetvén, Magyarországra menekült

¹⁾ Fejér: Hunyady. 115. l.

²⁾ Pesty Fr.: A szórényi bánóság. II. 122. és Fejér: Hunyady, 111. l.

³⁾ Teleky: Hunyadyak kora. II. 6. és 26. l. — Hunfalvy Pál: Az oláhok története. II. 116—118.

és segédelmet kért. A magyar kormány 1447 elején Csupor Pétert jelentékeny sereggel küldé Moldvába, a ki feladatát szerencsésen meg is oldotta: ugyanis Románt elűzte és Péternek a vajdai méltóságot biztosította. Hunyady az új vajdát rokonság által is magához akarván csatolni, saját nővérét adta neki feleségül; Péter pedig elismerte a magyar fenhatóságot és a fönt említett Kilia várát Magyarországnak engedte át.

Mindazonáltal Moldva még sem adott segédcapatot Hunyadynak az 1448-iki hadjáratra. Ugyanis Péter belőlről az előzőtt Román híveitől, kívülről a krimi tatároktól lévén fenyegetve, alig gondolhatott arra, hogy tartományát nagyobb haderővel húzamosabb időre elhagyja. Nehezítette helyzetét az is, hogy Kázmér lengyel király, Román rokona, a ki Moldvára szintén fenhatósági igényt tartott, kifogásokat emelt Péter uralma ellen, a mit Hunyadyval is közölt. Hunyady attól tartva, hogy a lengyel beavatkozás által okozott moldvai zavarok a szomszédos Havasalföld vajdájának is ürügyül találnának szolgálni arra nézve, hogy magát a török elleni vállalatból kivonja, 1448 augusztus 1-én szívélyesen fölkererte a lengyel királyt, hogy a török hadjáratra való tekintetből ne háborgassa Pétert,¹⁾ a mit Kázmér teljesített is. Az említettek miatt Hunyady legalább is 3000—4000 fegyverestől esett el, mint-hogy az 1433-iki összeírás szerint a moldvai és havasalföldi vajdák hadjuttaléka 10,000 lovasban állapított meg,²⁾ mely összegből a kisebb Moldvára 3—4000 embert lehet számítani.

Dán havasalföldi vajda azonban, a ki Hunyadyval szintén rokonságban volt s uralmát egyenesen neki köszönheté, részint hálából, részint azon politikai indokból, hogy tartományát a törökök ellen, kik ekkor a szomszéd Bolgárországot már egész a Dunáig bírták, biztosítsa, megígérte a segélyt s 8000 főnyi lovas csapattal caatlakozott a hadjáratra.

Legszükségesebb lett volna Hunyadyra nézve Brankovics Györgynek, illetőleg Szerbiának megnyerése. A szerb despota az 1433-iki összeírás szerint a török elleni hadjáratra 8000 lovast

¹⁾ Századok. 1886. 704. l. — Lovcsányi: Adalékok a magyar-lengyel érintkezések történetéhez.

²⁾ Horváth Mihály: Magyarország történelme. 1860. II. 300. l.

tartozott adni a magyar királynak, a mi magában véve is lényeges segély.¹⁾ Ezen felül tekintetbe kell vennünk, hogy Hunyady 1448-ban a nikápolyi hadi tervet az alább említendő okok miatt mellőzve, nem Oláhországon keresztül, hanem a Morava völgyén, tehát Szerbián át nyomult a török ellen; így az élelmezés, menetelés, teherszállítás, az előhaladás és visszavonulás szempontjából roppant horderejű tényező volt Szerbia szövetekezése. A dolog kétségkívül úgy áll, hogy az 1448-iki hadjárat sikere fele részben Brankovicstól függött.

Bonfinius azt írja, hogy Hunyady Brankovicsot csak akkor hívta föl a csatlakozásra, midőn seregével a Dunán át Szerbia földjére lépett.²⁾ Ámde Hunyady sokkal előrelátóbb politikus és hadvezér volt, hogysen föltételezhetnők róla azt, hogy e fontos segély megnyerésére csak az utolsó pillanatban tette volna meg a szükséges lépéseket. Valamint a külső hatalmakat, úgy bizonyára a deszpotát is már jó eleve fölkérte ő a segélyre, csakhogy az erre vonatkozó adatok ez ideig ismeretlenek.

Brankovics megtagadta a szövetekezést s így Hunyady elesett a jelentékeny számú szerb könnyű lovasságtól, melynek a csatában nagy hasznát vehette volna s elesett a szövetséggel járó egyéb hadászati előnyöktől is. Brankovics ezen tettevel megszegte a magyar királyság iránt tartozó hűséget, kockára tette országa jövőndő sorsát, veszélybe sodorta a kereszténység ügyét s az árulás mellett a legnagyobb politikai hibát követte el.

Egyébiránt Brankovics hosszú életpályája a ravaszság, két-színűség, habozás és árulások folytonos lánczolata. A hitszegés családi hagyomány volt nála. Atyja, Vuk, az 1389-iki rigómezei csatában elárulta a szerb szabadsághősök ügyét, mi által I. Murad diadalát megkönnyítette.³⁾ Brankovicsot áruló politikája annál sötétebb színben tünteti föl, mivel ő nemcsak mint hűbéres fejedelem, hanem mint magyar nagybirtokos is tartozott volna Hu-

¹⁾ Horváth Mihály: Magyarország történelme. 1860. II. 299.

²⁾ Bonfinius. 470.

³⁾ Dr. Thim József: A szerbek története. Nagy-Becskerek, 1892. II. 17. és Klačics-Vjekoslav: Bosznia története; fordította Szamota. Nagy-Becskerek, 1890. 199. lap. Szerb hagyományok után.

nyadyt segíteni. Neki hazánkban Zsigmond adományából óriási birtokai voltak, melyeknek évi jövedelmét Bertrandon de la Broquière 1432-ben 50,000 aranyra becsülte, de már Bertrandon megjegyzi, hogy azért Brankovics inkább engedelmeskedik a töröknek, mint Zsigmondnak.¹⁾ Így vélekedett I. Ulászló is, a ki Brankovicsot, mivel a törökkel czimborált, Munkács várától s a hozzá tartozó uradalomtól megfosztotta.²⁾ Hunyadynak 1443iki szerencsés hadjárata által Brankovics országa nagyobb részét visszanyerte. Ez alkalommal segítette is a magyarokat, de a szegedi békekötés után a török pártjára állott. 1448-ban is Muraddal tartott s bár hadsereggel nem segítette, de mégis nagy szolgálatot tett neki azzal, hogy Hunyady készületeiről jó eleve figyelmeztette őt.³⁾ E magatartást a régi és újabb írók számos okra vezetik vissza. Bonfinius szerint a deszpota következőleg mentegette magát Hunyady előtt: Neki szüksége van Muraddal fentartani a békés viszonyt, hogy országát az előbbi siralmas állapottól megóvja. Az időszak alkalmatlan, nemsokára beáll a tél, a mi a vállalat sikerét kockáztatni fogja. A magyar hadsereg csekély, nem mérkőzhetik meg a törökkel. De mindezen kifogás csak ürügy. A deszpota vonakodásának főoka az az irigység és gyűlölet, melylyel Hunyady iránt viseltetett. Rosszúl esik neki, hogy V. László kiskorúsága alatt nem ő reá, hanem Hunyadyra bízták a kormányzást. Ő, Szerbia despotája, királya, császári ősök ivadéka, méltóságán alulinak tartotta Hunyady alatt szolgálni.⁴⁾ Chalkokondylas szerint Brankovics a magyarok haderejét nem tartotta elég erősnek a törökök legyőzésére s jobban félt Muradtól, mint a magyaroktól s ez okból nem mert Hunyadyval szövetségzni.⁵⁾

Újabb íróink közül figyelemre méltó e kérdésben Kállay

¹⁾ Hatvani: Brüsszeli okmánytár. IV. 304. «Toutefois il est plus obeissant au turc que a l'empereur» — írja Bertrandon, ki azon időben hazánkban útazott.

²⁾ Magyar Tört. Tár. IX. 144. l. I. Ulászló oklevele szerint.

³⁾ Niebuhr: Corpus Scriptorum Historiæ Byzantinæ. Chalkokondylas. Bonnæ, 1843. 355. l. és Aeneas Sylvius: Opera Geographica et Historica. Helmstadii, 1699. De Europa. 242. l.

⁴⁾ Bonfinius 470.

⁵⁾ Chalkokondylas. 356.

Béninek, Szerbia történetírójának véleménye. Szerinte Brankovics politikája szerb szempontból tekintve nem mondható határozottan hűtlennek és kétszínűnek. Ő arra töredett, hogy hazája függetlenségét helyreállítsa. A törököt a csatatéren soha sem segítette, hanem alkudozással igyekezett visszatartani s ha ez sikertelen volt, szembe is szállt vele. Ilyenkor a magyarok segélyeért folyamodott, de azért épúgy félt a magyarok túlhatalmától, mint a törökétől, mivel hazája függetlenségére mind a kettőt egyformán veszélyesnek tartotta. Ebből magyarázható ki az ő politikai magatartása. Ha a török részről háború fenyegeti, Hunyadytól kér segélyt, ha ez győz, hirtelen elpártol tőle s nem segíti tovább, nehogy Magyarország elhatalmasodjék, minek következtében ismét a török győz. «Brankovics — így végzi Kállay — valószínűleg azt remélte, hogy a török-magyar viszályban mindkét fél erejét vesztvén, a kedvező pillanatban helyre állíthatja az eltűnt függetlenséget. Brankovics mint jó hazafi cselekedett, de nem volt szerencsés; a történeti események fonalát meg nem változtathatta.»¹⁾

Azonban ezzel még nincs kellően megindokolva az a megfoghatlan közöny, melyet a Balkán-felsziget *szláv népei*, főleg a *szerbek*, a törökök elleni küzdelmek folyamán a magyarok iránt tanúsítottak. E közönynek a mondottakon kívül egyéb oka, és pedig mélyreható oka volt, a mit újabb történetíróink eddigelé nem méltattak kellő figyelemre: a *vallási ellentét*.

Ez különben nem újkeletű dolog volt. A pápák már rógóta elkövettek mindent, hogy a görögkeleti bolgárokat, szerbeket és a patarenus bosnyákokat a katolikus hitre térítsék, a mit főleg a magyar királyok politikai befolyásával vélték elérhetőnek. Ismeretes, hogy Nagy Lajos komoly kísérleteket tett az oláhok és bolgárok áttérítésére, de siker nélkül. Ez óta a magyar uralom egyjelentésűnek látszott a görög keleti hit veszélyeztetésével s a szerbek őszinte szövetségét a magyarokkal, a török elleni közös actióra, a vallási feltékenység úgyszólván lehetetlenné tette.

A XV. század közepén új erővel lépett föl a keleti orthodoxia és a katholicismus közti ellentét. A római curia csak oly föltétellel volt hajlandó a görögöket a török ellen oltalmazni, ha cserébe

¹⁾ Kállay Béni: A szerbek története. Budapest, 1877. I. 184.

adják hitőket. A szorongatott görög császár, Palæologus János, hogy birodalma romjait megtarthassa, hajlandó is volt ezen áldozatra és a florencei zsinaton személyesen megjelenvén, a katolikus hitre tért.¹⁾A zsinat 1439 július 6-án a keleti és nyugoti egyházak egyesülését ünnepélyesen proclamálta; ugyanekkor az örmények s kevés idő múlva a koptok és jakobiták is beléptek a római egyház kebelébe, elismervén a pápa fenhatóságát.¹⁾

Az áttérés azonban nem ment oly könnyen, mint a zsinati atyák gondolták. A konstantinápolyi köznép hallani sem akart az ősi hit elhagyásáról s ez óta a császári kormánynak, mely az egyesülést erőszakosan keresztül akarta hajtani, halálos ellenségévé lett s közönyösen nézte annak a török hatalom elleni küzdelmeit, a mi által Konstantinápoly bukását siettette.

Épígy irtóztak az áttéréstől a szerbek is, kik magukat pravoszlavoknak, igazhitűeknek, a katolikusokat pedig schismatikusoknak, eretnekeknek tartották. Az Adria mentén lakó dalmata szlávok közt régóta a katolikus egyház volt a hatalmasabb. Az itteni érsekek, püspökök az ő dominikanus és minorita térítőik által folyvást a katholicismus terjesztésére törekedtek s e végett, a hol csak lehetett, a politikai bonyodalmakat is fölhasználták. E törekvés azt okozta, hogy a szerb nép annál jobban ragaszkodott a keleti hithez. Patriarcháira jobban hallgatott, mint a világi fejedelmek szavára s ez utóbbiak első kötelességöknek tekintették a nemzeti egyház védelmezését és gazdagítását, mert csak így nyerhették meg a nép szolgai ragaszkodását s így biztosíthatták uralmukat. Innen érthető például, hogy a hatalmas Dusan czár mindazokat, kik valakit a «latin eretnekség»-re csábítanak, bányamunkára kárhoztatta.²⁾

A Balkán-félsziget éjszaknyugoti részében, Boszniában épen a rigómezei csata előtti években oly események merültek föl, melyek a szerbeket vallásuk jövője miatt nem csekély aggodalommal tölthették el.

¹⁾ Reumont: Geschichte der Stadt Rom. III. k. I. r. 103., 104. és 106. lap.

²⁾ Ranke Lipót: Szerbia és Törökország a XIX. században, fordította Mihályfy. N.-Becskerek, 1890. 13. l. és Jirecek: Geschichte der südslavischen Literatur. III. 36. Prag, 1865.

Boszniában a patarenus vallás a XV. század elején annyira elterjedt, hogy úgyszólván államvallássá lett.

A királyok, vajdák a nép nagy tömegével együtt patarenusok voltak. Zsigmond király a pártviszályoktól zaklatott tartomány ügyeibe gyakran fegyveresen avatkozott be és a római pápa ösztönzésére kísérletet tett a patarenus felekezet kiirtására. Az elűzött és Magyarorszagba menekült II. Tvartko István 1436-ban királyságát Zsigmond segélyével visszanyeré, hálából katolikussá lett, oltalmába fogadta a boszniai franciskanusokat és megengedte nekik, hogy a patarenusokat a katolikus hitre térítsék. Ámde a vajdák legnagyobb része a köznéppel együtt kész volt inkább a töröknek hódolni, mint hitéről lemondani. Így Bosznia 1437-ben a török uralom alá került s maga Tvartko is adófizetőjévé lett Muradnak.¹⁾

Tvartko halála után a bosnyák urak 1444-ben Hunyady közbejárásával Tamás Istvánt választották királylyá. A hosszú hadjárat következtében Bosznia is felszabadult a török alól s e váratlan eredmény Tamás Istvánban reményt keltett az iránt, hogy a szétszakadozott országot a magyar kormány segélyével egyesítheti s a török ellen megvédheti; ez okból 1444 június 3-án Hunyadyval ünnepélyes barátságot kötött, megígérve, hogy őt háborúiban mindenkor teljes erejéből fogja segíteni és hogy a római pápa és magyar király pártfogását a maga részére továbbra is biztosítsa, 1444 szeptember havában a patarenus hitről a katolikus egyházba tért át s a következő évben patarenus vallású nejtől is elvált.²⁾ Ez események a curiát erélyesebb eljárásra buzdították a patarenusok ellen. IV. Jenő pápa 1444-ben Fabianust és a boszniai minoriták vicariusait Magyarország, Bosznia és Szerbia inquisitoraivá nevezte ki, meghagyva a fejedelmeknek, az egyházi és világi hatóságoknak, hogy őket működésökben támogassák hogy így «a tévelygő juhok egy akolba vitessenek vissza».³⁾ Ez inquisitori intézmény Magyarorszagban a hussziták, Boszniában a

¹⁾ Klaic: Bosznia története. 297—298.

²⁾ Klaic: Bosznia története. 308—309.

³⁾ Theiner: Vetera monumenta hist. Hungariam sacram illustrantia II. Romæ, 1860. 223. 228.

patarenusok, Szerbiában pedig egyenesen a *görög keletiek* ellen irányult, kiknek egyesítését a florenczi zsinat proclamálta. A király után Boszniában 1445 és 1448 közt több hatalmas vajda áttért a katolikus hitre, mint például Sladoje György és Ulrik, Klecsics Ulászló és Pavlovics Ivanis, kik közül az utóbi eddig a legfanatikusabb patarenus volt.¹⁾ Az áttérő királyt és vajdait a római pápa Szent Péter oltalmába fogadta, biztosítván részökre a katolikus hatalmak támogatását a török ellen.²⁾ A példát az alattvalók közül is számosan követték, minek következtében a boszniai katolikus egyház gyors virágzásnak indult s rövid időn sok új templom, kolostor és plébánia alapított. Az egyházak szervezése és a térítés nagyobb mérvű foganatosítása végett IV. Jenő 1447-ben Tamás pharói püspököt Boszniába apostoli legatussá nevezte, a ki oly sikerrel működött, hogy méltóságában V. Miklós pápa által is megerősítettet.³⁾

Míg Boszniában ezek történtek, azalatt távolabb, délfelé az albánok, kik a Balkán-felsziget egyéb lakóival szemben eleitől fogva buzgó katolikusok voltak,⁴⁾ a hős Kasztrióta alatt nagy sikerrel harczoltak a török ellen. A katolikus egyház terjeszkedése Boszniában, a katolikus albánok diadalai és a magyaroknak győzelmes hadjáratai a mély vallásosságáról ismeretes Hunyady alatt, nem kis nyugtalansággal tölthették el a «pravoszlav» szerbeket. Őket a római egyház époly eretnekeknek tartotta, mint a husszitákat és patarenusokat, és a hussziták ellen folytatott keresztes hadjáratok eléggé mutatták, mi sors vár a szerbek ősi hitére az esetben, ha a törökök kiűzése által a katolikus világ megszabadulna az izlam részéről fenyegető veszélytől, és szabad kezét nyerne a florenczi zsinat végzésének foganatosítására. Hunyady János jellemére nézve nagyon hasonlított a keresztes háborúk nagy alakjaihoz, Bouillon Gottfriedhoz és IX. Lajoshoz. A római pápa őt «Krisztus athletája» melléknévvel tisztelte meg.

¹⁾ Theiner. II. 236.

²⁾ Theiner. II. 235. 237.

³⁾ Theiner. II. 236—238. 1.

⁴⁾ Paganel Camille : Szkander bég története. Fordította Hager. Nagy-Becserek, 1890. 33. 1.

Rajongó vallásossága a renaissance világias irányú korszakában úgyszólván páratlanul álló tünemény volt. E jellemvonás már ifjúkorában nyilvánult Hunyadyban. Bajtársainak tanúsága szerint gyakran éjszaka is elhagyta fekhelyét s a templomba ment, hol a feszület előtt térdre borulva egész virradtig áhítatosan imádkozott.¹⁾

A szerb népben, mint a régi hagyományok mutatják, általános volt a hit, hogy Hunyady a török leverése után hatalmát a szerbek áttérítésére fogja használni.

Ezt bizonyítja a kosovai régi szerb népdal is, melyben György despota így szól Hunyadyhoz a csata előtt:

«Adva Isten Szibinyanin vajda,
Hogy meggyőzd a törököt Kosovón,
Mondd, mily hitet engedsz vallni nekünk?»

Erre Szibinyanin azt feleli, hogy a magyar hitet; misét kell majd hallgatniok és a pápa fenhatóságát elismerniök.

Most a despota Muradhoz követet küld és ezt kérdezteti tőle:

«Adva Isten törökök császára,
Hogy meggyőzzed a magyart Kosovón,
Mondd, mily hitet engedsz vallni nekünk?»

Mire a szultán így válaszol:

«Építettetek mecsetet, templomot,
Közvetlenül egymás mellé szépen,
Ki fejet hajt, menjen a mecsetbe,
A templomba, ki keresztet vetne.»

E népdal szerint tehát Hunyady fanatikus katolikus, a ki a szerbeket azzal fenyegeti, hogy győzelme esetén a katolikus vallásra téríti őket; Murad ellenben türelmes, ki megígéri, hogy az ősi vallást nem háborgatja, minek következtében a despota a magyaroktól elpártol és a töröknek hódol.²⁾

¹⁾ Fraknói Vilmos: Mátyás király. Budapest, 1890. 9. l.

²⁾ Radics György: Hunyady János a szerb népköltészetben. Fővárosi Lapok 1878. 1352—1353. lap.

Hogy e népdal valóban a szerb nép és papság meggyőződését tünteti föl, eléggé mutatja az a történelmi tény, hogy midőn 1458-ban Jelena, utolsó szerb fejedelemné a katolikus hitre tért és országát a római pápának ajánlotta föl: a szerb parancsnokok inkább a töröknek adták által váraikat, semmint a pápa valamelyik legatusának, vagy a magyar királynak hódoltak volna.¹⁾

E fontos okon kívül más körülmény is közreműködött arra nézve, hogy a deszpota 1448-ban Hunyadyhoz ne csatlakozzék. A velenceiek akkoriban, midőn a szerbek a törökökkel harcban állottak, Felső-Zétát, Szerbia egyik régi tartományát, meghódították. Brankovics 1446-ban visszakövetelte e tartományt, minthogy azonban az alkudozás sikertelen volt, 1448 nyarán hadsereget küldött Velence ellen, de megveretett.²⁾ A deszpotának ugyanekkor Bosznia királya, Tamás István ellen is volt háborúja. A deszpota ugyanis a várnai csata után, midőn a magyar birodalom külhatalma s ezzel a magyar-barát bosnyák király állása is megrendült, Szreberniczát a Drina balpartján fekvő egyéb helyekkel Szerbiához csatolta. Ámde Tamás István nem engedett oly könnyen s Brankovics ellen háborút indított, azonban 1448 szeptember 6-án nagy vereséget szenvedett.³⁾ És ez egyúttal megmagyarázza ama feltűnő dolgot, hogy Tamás István, Hunyadynak e hű barátja, mért nem segítette a magyarokat az 1448-iki hadjáratban.

Ezek szerint a két vazallus országnak, Szerbiának és Boszniának viszonyai nem voltak kedvezők a török hadjáratra, sőt az a körülmény, hogy a magyar seregnek az ellenséges szerb területen kellett átvonulnia, hogy a törököt megközelíthesse, hadászati tekintetben határozottan hátrányos volt.

¹⁾ Ranke: Szerbia és Törökország a XIX. században. 22. l.

²⁾ Dr. Thim József: A szerbek története. II. 62.

³⁾ Dr. Thim: A szerbek története. II. 62—63.

V.

HUNYADY FÁRADOZÁSAI AZ EURÓPAI SZÖVETSÉG ÜGYÉBEN.

A míg Hunyady bent az országban szervezkedett a hadjáratra, azalatt egyszersmind a külső segély megszerzésére is megtett mindent, a mit csak lehetett.

A római pápa és az európai fejedelmek négyféle módon segíthették Magyarországot a török ellen: 1. keresztes hadak, 2. rendes segédcapatok, 3. pénzsegély és 4. hajóhad által.

Dr. Thim József «A szerbek története» című művében azt állítja, hogy V. Miklós pápa 1447 ápril 6-án keresztes hadjáratot hirdetett a török ellen.¹⁾ Ezt azonban az általunk ismert források nem igazolják. V. Miklóst 1447 márczius 5-én választották pápává és 19-ikén avatták föl.²⁾ A magyarok e dolgról nem értesülhettek előbb ápril elejénél és legfeljebb ekkor indíthatták útnak Miklós főesperest, a ki valószínűleg májusban ért Rómába. Így ápril 6-ikán a pápa nem hirdethette ki a keresztes hadjáratot, minthogy ekkor még azt sem tudta bizonyosan, vajjon fog-e Hunyady a török ellen hadjáratot indítani ezen évben? De nemcsak ezen évben, hanem 1448-ban sem hirdette ki a pápa a keresztes háborút, mert erre nézve sem Hunyady leveleiben, sem egyéb forrásokban nem találunk vonatkozást.

Segédcapatokat Hunyady III. Fridriktől, a viszonyoknál fogva, nem remélhetett s nem is kért, sőt nagyon örülhetett rajta, ha Fridrik a hadjárat alatt Magyarországot nem bántja; ellenben Kázmér lengyel királytól, I. Ulászló testvéröccsétől, méltán várhatta Hunyady, hogy a várnai szerencsétlenség megboszulása végett nagyobb segítséget nyújt. Azonban Kázmér a tatárok folytonos betörései miatt kénytelen volt országának haderejét otthon tartani, minek következtében Hunyadyt csak kis csapattal segítette, a mely nem igen ment többre 1000 lovasnál.³⁾

¹⁾ Dr. Thim: A szerbek története. II. 63.

²⁾ Reumont: Geschichte der Stadt Rom. III. k. I. r. 110. 114.

³⁾ Lovesányi: Adalékok a magyar-lengyel érintkezés történetéhez. Századok. 1886. 704.

Szárazföldi segély dolgában Hunyady főleg Kasztrióta Györgyben, Albania fejedelmében bizakodott. E nevezetes férfiú 1444 óta, midőn hazáját a török járom alól fölmentette, bámulatra méltó küzdelmet folytatott Murad túlnyomó hatalma ellen.¹⁾

Nagy segítségére volt a munkában a vitéz Arrianites, Dél-Albania fejedelme, ki az első jeladásra hozzá csatlakozott s elismerte fenhatóságát.²⁾ Mint egykor a svajcziak, úgy harczoltak most szabadságukért és vallásukért Szvetigrad, Kroja és Janina szilaj lakói, új reménysugárt hintve a Balkán-felsziget leigázott népeinek szívébe. Vezérok, Kasztrióta György, kit a törökök Szkanderbégnek neveztek, valódi legendai alak. Hatalmas termetű, szép ember, vallásos és vitéz, mint kortársa, a magyar Hunyady János. Híres bajvívó, a ki súlyos kardját meztelen karjával villogtatva rohant a csatába. Fölhasználva bérczes honának természeti viszonyait, a meredek sziklákat, hegyszorosokat, maroknyi csapatával gyakran háromszor annyi török hadsereget is megsemmisített. 1444-ben 15,000 emberével összetörte Ali pasa 40,000 főnyi seregét. A következő évben szétszórta Firuz és Musztafa pasák nagy hadait. 1446-ban 6000 emberrel Musztafa 15,000 főnyi hadereje fölött ismét elhatározó győzelmet nyert; 10,000 török fedte a csatatért, maga Musztafa fogságba került s csak 25,000 arany váltásdíj lefizetése után szabadult meg.³⁾

Ámde a törökök ereje kimeríthetlen volt. 1448 tavaszán Murad szultán több mint 100,000 emberrel rontott Albaniába s annak egy részét feldulván, az erős Szvetigradot ostrom alá vette. Kasztrióta kisebb csatákban több győzelmet nyert a török fölött, de Szvetigradot nem menthette meg, mivel ez árulás által a szultán hatalmába jutott; azonban Kroját, Albania legfontosabb várát, Murad nem volt képes elfoglalni.⁴⁾

¹⁾ Paganel Camille: Szkanderbég története. Ford. Hager József, N.-Beeskerek, 1890.

²⁾ Paganel: Szkanderbég. 72—73.

³⁾ Paganel: Szkanderbég. 77. 87—89. 100—101.

⁴⁾ E hadjáratot Paganel (Szkanderbég 120. l.), *Zinkeisen* (Geschichte des osmanischen Reiches. I. Theil. Hamburg, 1840. 787. l.) és *Hammer* (Geschichte des osmanischen Reiches. Pest, 1840. I. 372. l.) egyhangúlag 1449-re teszik; azonban a török történetírók, nevezetesen az 1486-iki *név-*

Számos jel mutatja, hogy Hunyady és Kasztrióta a várnai csata óta összeköttetésben állottak egymással. Hunyady a közvetlen levélváltáson kívül más úton is nyert értesülést az albániai dolgokról. A ragusai oklevéltárból kitűnik, hogy a ragusai tanács folyton figyelemmel kísérte a Balkán-félsziget politikai viszonyait s ezekről a magyar kormányt hiven tudósította. Az értesüléseket elég megbízható forrásokból merítette, mivel Novobrdoban, Nisben s más helyeken számos ragusai kereskedő tartózkodott és a ragusai hajók az albániai partvidéket sűrűn látogatták. Azok a levelek, melyeket a két hős a rigómezei csata előtt egymással váltott, nyomtalanul elvesztek, innen magyarázható meg, hogy Paganel, Szkanderbég életírója, nem is tesz róluk említést; azonban a levelezést mind e mellett is kétségtelennek kell tartanunk. Mikor Bonfinius hazánk történetét megírta, azok közül, a kik a rigómezei csatában részt vettek, még többen élhettek és Bonfinius világosan mondja, hogy Hunyady Kasztriótával a hadjárat előtt kevéssel *szövetséget kötött* és akként egyezett meg vele, hogy emez Illyricum felől, ő pedig Szerbia és Bolgárország felől egyszerre támadják meg a törököt; továbbá azt is állítja Bonfinius, hogy Hunyady, mikor a Dunát elhagyta, számos levéllel fölhívta Kasztriótát, hogy jöjjön, mivel már ő is megindult a hadjáratra.¹⁾ Bonfinius szavait megerősíti az 1448-iki eseményekkel teljesen egykorú Chalkokondylas is. «Hunyady — így szól a görög író — követeket küldvén Szkanderbéghez és Arrianiteshez, megüzente nekik, hogy mindketten előre nyomuljanak (Európába) és vele egyesüljenek».²⁾ Ebből látszik, hogy Hunyady nemcsak Szkanderbéggel, hanem Dél-Albania fejlődelmével is összeköttetésben állott és közös actiora szándékozott

telen és *Szedd-Eddin* határozottan azt írják, hogy Murad közvetlen a rigómezei csata előtt Arnaudországban (Albánia) volt hadjáraton és ott több várat elfoglalt. (Thúry: Török történetírók. I. Budapest, 1893. 23. és 146. l.). Ugyanezt írja Chalkokondylas is 350—351. l., a ki a többek közt azt is mondja, hogy Murad ekkor elfoglalta Sphetia (Szvetigrad) várát. Paganel, Zinkeisen és Hammer e ténnyre nézve egy és ugyanazon forrás, Barletius után indulnak, kinek chronológiája azonban, mint ez Paganel művéből kitűnik, nem épen biztos.

¹⁾ Bonfinius 471.

²⁾ Chalkokondylas 357.

velők egyesülni, a miből önként következik, hogy köztük előleges megállapodás történt.

A pénzsegély és hajóhad ügyében Hunyady a római curiánál, Alfonz arragoniai királynál és Velenczében tett lépéseket.

Lasoczky Miklós főesperes 1448 május eleje táján tért vissza Rómából. A pápa Hunyadynak hercegi czímet és jelvényeket küldött, de a hadi segély dolgában csak üres ígéretet adott.¹⁾

István, zengi gróf, a kit Hunyady a Nápolyban lakó arragoniai királyhoz küldött, még ekkor sem érkezett haza; helyette azonban ápril havában Lepiz Bernát. Alfonz követe jelent meg Budán, ura nevében három szép paripát és diszes lószerszámot hozván Hunyadynak ajándékul, azzal az örvendetes hírrel, hogy Alfonz király hajlandónak mutatkozik a török elleni hadjáratra szövetséget kötni. Ez okból Hunyady 1448 május 28-ikán Lepiz Bernáttól Alfonz királyhoz és fiához, Ferdinand herceghez ismét leveleket küldött, mindkettőt a segélyadásra buzdítván. A királyhoz címzett levelében, az ajándékot megköszönve, tudatja, hogy Nápolyban időző követének, István grófnak a *szövetség pontjaira* nézve új és határozott utasításokat adott s egyúttal kéri a királyt, hogy ama fontos vállalatban megkezdett fáradozását tovább folytassa s ha reményt nyújtott, a tényleges segélyt se tagadja meg.²⁾

Két nap múlva, május 30-án, V. Miklós pápához is levelet írt a kormányzó, melynek kézbesítésével ismét Lasoczkyt bízta meg. A nyert kitüntetést megköszönve, illendő tisztelettel tudtúl adja, hogy a török elleni segély a fő dolog, a többi mind mellékes; kéri tehát a pápát, hogy az ezen év folytán okvetlenül megindítandó hadjáratra adjon segítséget, mire nézve a részleteket követe, a főesperes fogja közölni.³⁾

István gróf már nem kaphatta meg a fõnt említett újabb utasításokat, mivel ő Lepiz Bernát haza érkezése előtt elhagyta Nápolyt s június derekán Budára jött. Ez alkalommal István magával hozta a szövetségi szerződésnek Alfonz király által formulázott pontjait is. Hunyady június 24-én válaszolt a királynak. Tudatja

¹⁾ Joannis de Zredna: Epistola XXIX. XXX. Schwandtner II. 45—47.

²⁾ Joannis de Zredna: Epistola. XXIX. 46. l.

³⁾ Joannis de Zredna: Epistola. XXXIII. 49—50.

vele, hogy a szerződést elfogadja; írja továbbá hogy ő már erősen fegyverkezik a rég óhajtott vállalatra; végül pedig értesíti, hogy a hadjárat tervét István gróf vagy levélben, vagy követe által közölni fogja vele.¹⁾

Mik voltak az Alfonz király által megállapított szövetségi szerződés pontjai? Hunyady válaszából nem vehető ki; azonban az előzményekből és a dolog természetéből következtetve, azt kell hinnünk, hogy azok a tengeri hadjáratra vonatkoztak. A tengeri hadjáratnak, mint 1444-ben, úgy most is a Hellespontus elzárása s ezzel az ázsiai török csapatok Európába való átkelésének megakadályozása lett volna a főcélja. E feladatra a nápolyi hajóhad nem volt elégséges; szükséges lesz vala Velenczének, mint elsőrangú tengeri hatalmasságnak és a költségek fedezése szempontjából a római pápának közreműködése is.

Hunyady, Alfonz legújabb válasza után, méltán remélhette, hogy a tengeri hadjárat oly hosszas fáradozás után végre-valahára sikerülni fog; azonban néhány hét múlva mély fájdalommal kellett beismernie, hogy ismét csalódott. Lasoczky Miklós szeptember eleje felé visszaérkezett Rómából s megint nem hozott egyebet üres ígéreteknél. A pápa tett ugyan némi intézkedést, de oly későn, hogy a befolyó pénzt már csak a következő évben lehetett volna Hunyady rendelkezésére bocsátani. 1448 augusztus 28-án kelt bullájával ugyanis megparancsolta Erlichshausen Konrádnak, a német lovagrend nagymesterének, hogy a ruthének és más hitetlenek áttérítésére gyűjtött és ezután gyűjtendő pénzalapnak csak két harmadát fordítsa az eredeti célra, egy harmadát pedig elzolgáltassa be, minthogy ez összeget a pápa a magyaroknak a törökök elleni segélyezésére akarja fordítani.²⁾ A curiának ez időben a tizedekből, a megüresedett egyházi méltóságok első évi jövedelméből és más forrásokból minden országban tekintélyes bevételei voltak, melyeknek beszedésére egyházi adószedők, úgynevezett collectorok küldettek ki. Valószínű, hogy V. Miklós a föntebbi bullával egyidejűleg másüvé is küldött hasonló célú rendeleteket,

¹⁾ Joannis de Zredna: Epistola. XXXI. 47.

²⁾ Theiner Ágoston: Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae. Romae, 1861. Tom. II. 58—59. V. Miklós bullája. Datum Romae, 1448. 5. kal. Sept.

azonban ez intézkedésnek Hunyady az 1448-iki hadjáratra semmi hasznát sem vehette.

De nemcsak a pénzsegély maradt el, hanem a *hajóhad* is, a mínek főoka az olaszországi politikai viszonyokban keresendő. Visconti Fülöp 1447 nyarán törvényes örökös nélkül halván el, országa, a milánói hercezség, birtoklása miatt kitört a versengés. Az egyik trónkövetelő épen arragoniai Alfonz, nápolyi király volt. Maguk a milánóiak független köztársaságot akartak alkotni. Velence az ebből keletkezett zavarokat fölhasználva, elfoglalta Lodit és Piacenzát, a mi nagy háborúra szolgáltatott okot. A velenceiek 80 hajóból álló hajóhadat küldtek föl a Pó folyón Cremona ellen, de Sforza Ferencz, Miláno fővezére, a zátonyra jutott hajókat összeágyúztatta. Hasonló szerencsével harcolt Sforza a szárazon is. 1448 szeptember 14-ikén Carravaggio mellett legyőzte a velencei hadsereget, 10,500 embert fogott el s maga a fővezér, Catinola csak 2000 főnyi csapattal menekült meg a csatából. Ugyanekkor Alfonz király is ellenségesen lépett föl Velence ellen, a mit azzal kezdett meg, hogy Nápolyból es Siciliából az összes velencei polgárokat kiutasította. E miatt Loredán, velencei parancsnok, 45 hadi hajóval evezett Sicilia ellen s Messinában és Syrakusában Alfonz gályáit és hadi szertárait porrá égette. A béke Alfonz és Velence közt csak 1449 elején jött létre.¹⁾

V. Miklós látva, hogy az olaszországi bonyodalmak miatt a hajóhad kiállítása lehetetlen, Lasoczky eltávozása után újabb levelet írt Hunyadynak, melyben kijelentvén, hogy a hadjáratot nem tartja kellően előkészítetnek, arra inti őt, hogy halaszssa el azt a jövő évre, a mikor majd a maga részéről is segíteni fogja. Hunyady már épen indulásra készült, midőn Otto mester, Carvajal szentszéki legatus követe, e lesújtó hírt tartalmazó levéllel a kevei táborba érkezett.²⁾

A nagy hőst, a rajongó hitű és hazáját forrón szerető férfiút, végtelenül elkeserítette ez a tudósítás. Fájt neki, hogy a korszak az ő nagy eszméit nem érti meg és hogy négy év óta szakadatla-

¹⁾ Reumont: Geschichte der Stadt Rom. III. k. I. r. 117—118. — Daru: Histoire de Venise III. 102—105. l. (Bruxelles, 1840.)

²⁾ Fraknói: Carvajal János főbornok. 15—16. l.

núl ismételt segélykéréseire üres ígéretekkel, czifra frázisokkal válaszolnak és most, midőn már a hadjáratra indúlt, vállalatát elhamarkodottnak nyilvánítják és visszatérésre akarják őt bírni, a segélyt a jövő évre halasztva, midőn az előre láthatólag ismét el fog maradni. Elkeseredését híven tükrözik vissza ama levelek, melyeket — Vitéz tollával — kevei táborából a pápához és Velenczéhez írt, a melyek egyúttal jellemére s hadvezéri felfogására is élénk fényt derítenek. Nem is annyira levelek ezek, mint inkább nagyfontosságú *emlékiratok*, becses tanúságai ama küzdelmes korszaknak.

«Teljes bizalommal — így szól Hunyady a pápához, 1448. szeptember 8-án kelt iratában — s az ország főrendeinek megfontolásával küldtük Szentségedhez követünket, abban a hitben, hogy már nemcsak reményt, hanem kész segélyt nyerünk; Szentséged azonban inkább merészség, mint megfontolás által híven bennünket vezéreltetve, a *hadjáratot elhalasztani* óhajtja s a segélyt későbbre helyezi kilátásba. Ámde, a midőn a mi régi ellenségünk a kereszténység legújabb vereségeiből új erőt nyerve, nagy hatalmával határainkon táboroz, czélszerű, hogy mi is gyorsan fegyvert fogjunk az ellenállásra, nehogy készületlenül érjen bennünket a csapás . . . Az intés már késő; a háború el van határozva, a sereg összegyűlt s rendeltetése felé meg is indúlt. Az erő támadólag használva mindig nagyobb, mint védelemre fordítva és a hadi szerencse inkább kedvez annak, a ki az ellenséget a saját birtokán keresi föl. E mellett nagy kérdés, hogy a jövő évben összegyűl-e az a sereg, mely most együtt van, és ha összegyűl is, lesz-e úgy lelkesedve, mint most? Részemről kész vagyok mindent elkövetni, hogy hazámat a fenyegető veszélytől megmentsem, a jövő nemzedek előtt egyformán dicsőségesnek látván a győzelmet vagy a bajnoki halált. Míg én és vitéz társaim a kereszténység javáért éltünket kockáztatjuk, illendő volna az igazhívők atyjának új *tartaléksereg összegyűjtése végett* pénzbeli segedelmet á dozni.»¹⁾

Négy nappal ezután Foscari Ferencz velencei dogenek is írt Hunyady. «Megyünk — így zárja levelét sötét előérzettel —

¹⁾ Joannis de Zredna: Epistola XXXIV. — Schwandtner 50—52.

megtámadjuk az ellenséget, sietünk arra a földre, a hol a keresztény vértanúk dísztelen sírjai emelkednek». ¹⁾)

De sokkal figyelemre méltóbb ezeknél a pápához intézett második emlékirata, melyet Hunyady az ékes tollú Vitézzel szintén a kevei táborban, de már a Duna túlsó partján, Szerbia földjén, szeptember 17-ikén szerkesztetett. «Közel száz éve már — úgymond — hogy a vad ellenség Európában megfészkelte magát, a kereszténység elnyomására fordítván összes igyekezetét. Veszély veszélyt, hódítást hódítás követett. Görögország, Macedonia, Bulgaria és Albania nagy része kénytelenek valának meghódolni, romlás, szolgaság és a megcsúfolt hit veszélye terjedvén el felettök . . . Már majdnem Európa szíveig nyomúlva, végre hazánk szélein van az ellenség, itt is ez ideig csak a nemzet tántoríthatlan hite és bizodalma tartóztatta fel azt, a nélkül, hogy vissza verni képes lett volna. Én életemnek 60-ik évét már túlléptem s ez alatt szinte folyvást küzdök vele; nemzetem a sok háborúban, veszélyben kifáradva, nem tudott egyebet megmenteni, mint fegyvereit és szabadságához ragaszkodó érzületét. Eddig bármit készebbek voltunk túrni, mint a szolgaságot, s a hitért örömet feláldoztuk életünket, vagyonunkat. Akár meggyőzetünk, akár győzünk, mindig nyomon követ, vagy új erővel fogja fel fegyverünket a nyugtot nem ismerő ellenség, mely, úgy látszik, nagyobb gyűlöléssel, mint erővel harczol ellenünk. Folytonos zaklatásaitól háborúra indíttatva s nem akarva szerencsétlenségünket önhibánkkal is növelni: elhatároztuk inkább megtámadni őt, mint késlekedésünkkel megtámadásunkat előmozdítani. Ha eddig a hazánk erejét szétszaggató egyenetlenségek minden lépéseinket gátolták, most a csend helyreálltával teljes erővel kell ellenségünk megalázására törekednünk és a háborúval mindaddig fel nem hagynunk, míg büszkesége meg nem törtetett. E végett szükséges, hogy ne a Duna partján tartóztassuk fel őt, hanem menjünk eléje messzire, nem azért, hogy háborút viseljünk, hanem hogy azt *befejezzük*. Ámde ennek véghez vitelére egy nemzet magában igen gyenge s a szükséges katonák zsoldjának fizetésére képtelen. Maga az ügy sem egy nemzeté, hanem az egész kereszténységé.

¹⁾ Joannis de Zredna: Epistola XXXVII. — Schwandtner 55—56.

Az egyház fejének lenne tehát illendő feladata ez ügyet felkarolni és a szent szék részére azt a dicsőséget biztosítani, hogy Európa felszabadítójának hirdettessék.»¹⁾

Lasoczky Miklós, ki szeptemberben maga is az aldunai táborban tartózkodott, e levelekkel szeptember 28-án indult Velence és Róma felé, épen azon a napon, a melyen Hunyady seregével a Dunát elhagyván, Szerbia belsejébe nyomult.²⁾

KISS LAJOS.

¹⁾ Joannis de Zredna: Epistola XXXV. — Schwandtner II. 52—54.

²⁾ Joannis de Zredna: Epistola. XXXIX. — Schwandtner II. 57.